

**Zásady pro zpravodajství
o masových střelbách**
Studie mediálního pokrytí útoku
na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy
21. 12. 2023

Pro Nadační fond nezávislé žurnalistiky zpracovali:

doc. MgA. Jan Motal, PhD.
Mgr. et Mgr. Lucie Čejková
Mgr. Vojtěch Dvořák
Mgr. Veronika Verešová

**Katedra mediálních studií a žurnalistiky
Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity**

www.cemetik.cz

2024 Praha – Brno

Obsah

Obsah.....	2
1 Východiska	3
2 Jak postupujeme?.....	8
Shrnutí.....	11
3 Společensky zodpovědná žurnalistika	12
Shrnutí.....	17
4 Zásady společensky zodpovědného pokrývání masových střelb.....	18
4. 1 Výchozí principy	18
4. 2 Nebezpečí nápodoby	21
4. 3 Neškodit a problém duševního zdraví.....	24
4. 4 Shrnutí.....	26
5 Časová linka událostí střelby na FF UK.....	28
6 Případové studie	29
6. 1 Snížit riziko	31
6. 2 Nezdůrazňovat střelce	38
6. 3 Respektovat oběti.....	51
7 Doporučení pro společensky zodpovědné pokrývání masových střelb	61
Studii vypracovali.....	63

1 Východiska

Útok střelce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy ve čtvrtek 21. prosince 2023 odpoledne znamenal zlom nejen pro českou společnost, která dosud s tímto druhem tragédie neměla zkušenost. Česká média za několik dní prožila to, na co měli novináři a novinářky ve Spojených státech, jež se staly pro svoji zkušenost s masovými střelbami častým referenčním bodem veřejné diskuze, téměř čtvrt století.

V dubnu roku 1999 na střední škole v Columbine dva studenti zastřelili dvanáct studujících a učitele a tato událost se stala pro americká média milníkem srovnatelným s válkou v Perském zálivu. Zatímco mezinárodní vojenská reakce na vpád Iráku do Kuvajtu byla „válkou v přímém přenosu“, přenášenou hlavními americkými televizními stanicemi i CNN, střelba v Columbine se do dějin médií zapsala tím, že byla „masakrem v přímém přenosu“ a vedla nejen k mnoha nápodobám (tzv. „Columbine effect“), ale i k rozsáhlé diskusi veřejnosti i lidí z médií o tom, nakolik bylo pokrývání událostí médií společensky přijatelné. V roce 2012 zaútočil střelec na publikum půlnočního promítání filmu *Temný rytíř povstal* v kině v koloradském městě Aurora, zabil dvanáct lidí a zraněno bylo dalších sedm desítek. Tento útok výrazně posunul vnímání mediálního pokrývání masových střelb nejen mezi veřejností, ale i v odborné komunitě. Vznikla kampaň příbuzných obětí *No notoriety*, jejímž cílem bylo přimět média nedávat

publicitu útočníkům; některá média odmítla uvést jméno střelce. O čtyři roky později, při střelbě ve floridském nočním klubu v Orlandu (zemřelo padesát lidí, padesát osm bylo zraněno), již americká odborná veřejnost měla k dispozici řadu vědeckých studií na toto téma a američtí novináři a novinářky se vážně zabývali otázkou, nakolik mohou svojí prací být jakýmsi komplici těchto útočníků. Organizace na obranu práv obětí, psychologové a psychiatři i bezpečnostní složky prostřednictvím kampaní bojovali proti nezodpovědnému přístupu médií. Po dvou dekádách se v tamějším mediálním a odborném prostředí stabilizoval konsenzus (samozřejmě ne vždy dodržovaný), jenž novináře a novinářky vede spíše k *soucitu a péči* než k senzacionalismu a vytěžování pozornosti věnované střelci.

Česká média v poslední dekádě rovněž pokrývala případy masových útoků, jako tomu bylo v roce 2015 v Uherské Brodě (muž zastřelil osm osob v restauraci a jednu zranil) nebo v roce 2019 ve Fakultní nemocnici Ostrava (sedm lidí bylo zabito a dva zranění v čekárně traumatologie), ale analogická odborná ani veřejná diskuze o novinářských standardech se u nás neuskutečnila. A přitom v prvním případě dokonce střelec telefonoval na linku Krimi zpráv TV Prima, v průběhu policejní operace unikaly do médií závažné informace, které mohli útočníkovi pomoci (např. starosta města živě ve vysílání ČT24 uvedl, že by se měl v objektu nacházet manžel jeho asistentky, apod.), média se do detailu věnovala osobě střelce, jeho rodině, psychickému stavu apod. Při tragédii ve Fakultní nemocnici Ostrava zase média sehrála významnou roli při snaze dopadnout unikajícího střelce, když zveřejnila policií poskytnutou fotografií „muže v červené bundě“, jež vedla k mylnému označení několika lidí jako pachatelů. Problematických jevů k diskuzi bylo dost, ale ani ze strany médií, akademického světa nebo odborné komunity nebyl patrný zájem dosáhnout obdobného konsenzu, jehož dosáhla americká žurnalistika.

Důvody, proč taková diskuze nenastala, jsou nad rámec tohoto materiálu, ale zaslouží si jistě pozornost. Část z nich samozřejmě souvisí s odlišnou tradicí, vývojem i stavem českých médií a s bolestným nedostatkem kolektivního vyjednávání standardů v české žurnalistice. Po střelbě na filozofické fakultě se však rozvinula rozsáhlá odborná, profesní i veřejná debata, a to především pod tlakem samotných studujících, kteří nepovažovali práci médií za profesionální, ale i širšího publika, jež na sociálních sítích konfrontovalo novináře a novinářky s jejich prací.

*Existuje v Česku diskuze o mediální etice? Bezesporu ano, protože morální hodnocení mediální práce se objevuje vždy, když hovoříme o tom, zda něco novináři a novinářky dělají dobře nebo špatně. Jako samostatný obor zavěšený do globálního kontextu (např. diskuze o spravedlivém odměňování novinářů, jejich ochraně, obtěžování novinářek, destigmatizaci duševně nemocných apod.) je však u nás v plenkách. Z výzkumu shrnujícím dostupná data monitorování práce médií za posledních dvacet let, který v rámci projektu *Horizon 2020 MEDIADELCOM* (mediadelcom.eu) uskutečnil v letech 2021-2024 tým na KMSŽ FSS MUNI pod vedením doc. Lenky Waschkové Císařové, vyplynulo, že kromě absence odborné a publikované diskuze o mediální etice u nás je největším limitem v českém prostředí nedostatečná spolupráce a sdílení znalostí a zjištění mezi akademickým světem, mediálním průmyslem a politickými aktéry. Pro skutečně produktivní diskuzi o standardech, jimiž jako společnost můžeme hodnotit média, je potřeba hlubší spolupráce odborné veřejnosti ze všech oblastí a transparentní sdílení výsledků naší práce a získaných dat. Kritickou roli by měly hrát především profesní organizace, jejichž role je však v českém mediálním prostředí velmi marginální. Z tohoto hlediska považujeme za klíčové, že se animaci diskuze o standardech novinářské práce věnuje Nadační fond nezávislé žurnalistiky. Výsledky této studie tedy mají být příspěvkem do takové široké, odborné diskuze, jenž přináší materiál ke společnému vyjednávání. Za zvláště problematické lze považovat ztotožňování oblastí mediální etiky (s jejím výrazně samoregulačním charakterem) s právem, které představuje odlišné a do jisté míry nezávislé řešení kontroly médií. V českém prostoru máme bohužel bohatou zkušenost právě s takovým přístupem, který redukuje mediální etiku na diskuzi o etických kodexech či právní regulaci a vynechává podstatu, již je vyjednávání principů různými aktéry na základě empirických dat i hlubší společné reflexe hodnot. Rovněž role veřejnosti je v této diskuzi nezastupitelná – a po střelbě na filozofické fakultě se významně projevila.*

V následujícím boxu přinášíme výčet nejvýznamnějších příspěvků českých novinářů a novinářek do debaty o hranicích společenské zodpovědnosti médií při pokrývání masových střelb.

Cílem následující studie není přinést poslední slovo do této diskuze, rozřešit ji, anebo artikulovat nějaký závazný standard. Nejde ani o reprezentativní empirický výzkum, který by na základě nějakých kritérií média hodnotil – nakonec takový přístup nepovažujeme za adekvátní, vzhledem k tomu, že v českém prostředí žádný analogický konsenzus prozatím neexistuje. Smysl tohoto materiálu je jiný, a to podat shrnutí klíčových bodů této diskuze, ukázat je na výběrovém materiálu formou případových studií a zařadit diskutovaná témata do souvislostí teoretických i empirických východisek argumentace, která se v laickém i odborném veřejném prostoru objevovala.

Protože jeden z cílů Nadačního fondu nezávislé žurnalistiky, jenž je zadavatelem této studie, chápeme jako *úsilí kultivovat profesní debatu o standardech žurnalistiky* a pomoci českým médiím vyjasňovat si kritéria profesionálního, nezávislého a demokratického pokrývání významných veřejných událostí, připravili jsme materiál, jenž má být podkladem pro další diskuzi a sloužit jako soubor analytických argumentů podporujících perspektivu společensky zodpovědného pokrývání případů masové střelby v návaznosti na zkušenosti ze zahraničí. Konkrétní materiál, jenž zde využíváme, není úplný, reprezentativní, ani nemá sloužit k hodnocení práce médií *en bloc*. Vycházíme z metody případových studií, vybraných ukázek řešení některých problematických momentů novinářské práce, na kterých ukazujeme možnosti aplikace principů výše uvedeného zahraničního konsenzu v českých podmínkách. Proto se věnujeme i takovým příkladům, které podle nás ukazují *dobrou praxi*, a to opět bez nároku

zobecnovat praxi v určitých médiích – to, že uvádíme určitou sadu příkladů neznamena, že i jiná média se nechovala podobně v souladu s těmito principy, anebo naopak že je porušovala. Zároveň tato studie usiluje být materiálem podporujícím zbystření sebereflexe českých novinářů a novinářek, k němuž došlo, a má být podporou dále promýšlet a domýšlet nastolená témata. Co ve Spojených státech mediální komunita řešila dvě dekády, českou odbornou veřejností proběhlo jako blesk během dvou týdnů vánočních svátků. Ceníme si rychlosti, s níž média na kritiku zareagovala, i toho, že se s odstupem snaží některé redakce či novináři kriticky k pokrývání střelby vracet a diskutovat tyto principy. Budiž jim tato studie podpůrným materiálem, jenž – jak věříme – pomůže animovat a zpřesnit odbornou diskuzi a vyjednávání konsenzu, jehož potřeba je zřejmá.

Čeští novináři a novinářky již samozřejmě o hranicích mediálního pokrývání masových střelb diskutují. Považujeme proto za správné zde upozornit na významnější příspěvky, jež jsme při tvarování naší studie brali v úvahu. Mimo rozhovory s odborníky, které v tomto výběrovém výčtu vynecháváme, se reflexi žurnalistické praxe věnovali především šéfredaktor Reflexu Martin Bartkovský (1, 2), komentátor Lidových novin Jan Klesla (3), šéfredaktor Seznam Zpráv Jiří Kubík (4, 5, 6), komentátorka Týdeníku Echo Tereza Matějčková (7), předseda Asociace online vydavatelů Libor Matoušek (8), redaktor A2 Matěj Motelec (9), redaktor Deníku N Jan Moláček (10), reportér serveru Hlídacípce.org Ondřej Neumann (11), reportérka Deníku N Petra Procházková (12) či reportérka serveru Hlídacípce.org Lucie Sýkorová (13). Studující žurnalistiky FSV UK sepsali kritický dopis českým médiím (14), ve společném podcastu Respektu a Denníku N o problematice diskutovali šéfredaktoři Erik Tabery a Matuš Kostolný (15), 24. 1. 2024 byla v Knihovně Václava Havla uspořádána diskuze s účastí novinářů z několika médií (16) či Týdeník Echo věnoval problému diskusi i se studujícími z FSV UK, kteří napsali výše uvedený dopis (17). V české diskusi zazněla rozmanitá šíře argumentů od požadavků úplného „vymazání“ pachatele z dějin, až po obhajobu povinnosti médií informovat za všech okolností bez omezení.

- 1: Martin Bartkovský, Je jen jedna věc, kterou potřebujete vědět o vrahovi z Filozofické fakulty UK. Reflex.cz, 22. 12. 2023. On-line: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/122434/martin-bartkovsky-je-jen-jedna-vec-kerou-potrebuje-vedet-o-vrahovi-z-filozoficke-fakulty-uk.html>
- 2: Martin Bartkovský, Novinářské pitvání střelce nepřineslo nic. Reflex stále čeká na závěry policie. Reflex.cz, 2. 1. 2024. On-line: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/122547/martin-bartkovsky-novinarske-pitvani-strelce-nepripineslo-nic-reflex-stale-ceka-na-zavery-policie.html>
- 3: Jan Klesla, Většina médií střelbu na filozofické fakultě nezvládla. Přemýšlejme, než klikneme na další článek. Lidovky.cz, 30. 12. 2023. On-line: https://www.lidovky.cz/nazory/klesla-strelba-filozoficka-fakulta-karlova-univerzita.A231229_160022_In_nazory_rkj
- 4: Jiří Kubík, Ticho, pieta... a jak referovat o tragédii. Seznam Zprávy, 22. 12. 2023. On-line: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/redakce-sefredaktor-seznam-zprav-ticho-pieta-a-jak-referovat-o-tragedii-242421>
- 5: Jiří Kubík, Těžké dny, ze kterých si i novináři vezmou ponaučení. Seznam Zprávy, 23. 12. 2023. On-line: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/nazory-komentare-tezke-dny-ze-kterych-si-i-novinari-vezmou-ponauceni-242552>
- 6: Jiří Kubík, Zůstat novinářem i v těžké době. A ze sítí odejít. Seznam Zprávy, 1. 2. 2024, On-line: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/nazory-komentare-pohled-sefredaktora-zustat-novinarem-i-v-tezke-dobe-a-ze-siti-odejit-244916>
- 7: Tereza Matějčková, Česko se vymyká: Jak se informuje o masových vraždách v zahraničí? Týdeník Echo 11(2), 2024, s. 23–25.
- 8: Libor Matoušek, Co mají nebo nemají media dělat v případě masové střelby? Drbna.cz, 23. 12. 2023. On-line: <https://hradecka.drbna.cz/drbna/blogy-a-komentare/17605-komentar-co-maji-nebo-nemaji-media-delat-v-pripade-masove-strelby.html>
- 9: Matěj Motelec, Odvaha zapomenout. Deník N, 8. 1. 2024. On-line: <https://denikn.cz/1323870/odvaha-zapomenout/>
- 10: Jan Moláček, Média mají v mimořádných situacích důležitou roli. Chtějme po nich, aby ji zodpovědně plnili, ne aby na ni rezignovala. Deník N, 5. 1. 2024. On-line: <https://denikn.cz/1320856/media-maji-v-mimoradnych-situacich-dulezitou-rolu-chtejme-po-nich-aby-ji-zodpovedne-plnili-ne-aby-na-ni-rezignovala/?ref=list>
- 11: Ondřej Neumann, Vážené studentky a studenti žurnalistiky... Hlídacípce.org, 5. 1. 2024. On-line: <https://hlidacipes.org/ondrej-neumann-vazene-studentky-a-studenti-zurnalistiky/>
- 12: Petra Procházková, Buďme empatičtí. Zákazy pro novináře ale násilí neomezí. Deník N, 10. 1. 2024. On-line: <https://denikn.cz/1325134/media-jsou-pro-nejruznejsi-utocniky-a-teroristy-neco-jako-kyslik-uplne-utahnout-jeho-privod-by-ale-byla-chyba/>
- 13: Lucie Sýkorová, Popularita masových vrahů podněcuje k nápodobě. Nejmenujte, neukazujte, vzkazují experti médiím. Hlídacípce.org, 22. 12. 2023. On-line: <https://hlidacipes.org/popularita-masovych-vrahu-podnecuje-k-napodobene-nejmenujte-neukazujte-vzkazuji-experti-mediim/>
- 14: Otevřený dopis studentů a studentek žurnalistiky a komunikačních studií českým redakcím. Média IKSŽ, 22. 12. 2023. On-line: <https://media.fsv.cuni.cz/2023/12/22/otevreny-dopis-studentu-a-studentek-zurnalistiky-a-komunikacnich-studii-ceskym-redakcim/>
- 15: Štěpán Sedláček, Novináři můžou zamlčet informace jen výjimečně. Žádat, aby to bylo pravidlo, je nebezpečné. Respekt.cz, 3. 1. 2024. On-line: <https://www.respekt.cz/podcasty/novinari-muzou-zamlcet-informace-jen-vyjimecne-zadat-aby-to-bylo-pravidlo-je-nebezpecne>
- 16: Debata: Jak se k tragédii na FF UK postavila česká média? Havel Channel, 23. 1. 2024 (sic!). On-line: <https://havelchannel.cz/cs/01921>
- 17: Nikdo tu nebyl na tu hrůzu připraven. Týdeník Echo, 11(2), 2024, s. 26–31.

2 Jak postupujeme?

Následující studie vychází z metodologické tradice aplikované etiky. Nejde tedy o reprezentativní empirický výzkum, který v současné době při hodnocení výkonu médií a dodržování standardů dominuje a jenž využívá prostředky mediálních studií či sociologie médií (zvláště analýza rámců, reprezentace, objektivita apod.).¹ Jsou cenné, protože umožňují hodnotit média jako celek, ukazují poměry a vnitřní souvislosti, dokážou popsat typologii určitých jevů a přispět i k jejich vysvětlení. Na druhou stranu se ale tento druh výzkumu nezaměřuje na anatomii konkrétních morálních dilemat a jejich řešení, nerozebírá povahu normativních východisek profesionálů a profesionálek, neumožňuje rozklíčovat hodnotové faktory odlišující různé varianty řešení. K tomu slouží v aplikované etice, jejíž součástí je i mediální etika, nástroj zvláštního druhu případových analýz, jež budeme nazývat *kazuistiky*.

¹ Denis McQuail, *Media Performance: Mass Communication and the Public Interest*. London: Sage, 1992.

Co to je kazuistika a k čemu je tato metoda dobrá? Jde o popis a rozbor konkrétních případů, druh případové studie zaměřený na identifikaci důležitých faktorů, jež umožňuje srovnat dané řešení s jinými, tzv. paradigmatickými případy, typicky obecně přijímaným nejlepším či nejhorším způsobem vyřešení situace. Uplatňuje se nejen v medicíně či právu, kde je zaužívaná, ale i v psychologii, sociální práci, anebo právě v etice. Jde tedy o jednu ze základních metod, které umožňují prohloubit porozumění etickým problémům na konkrétních případech. Protože jde o studium partikulárních, vybraných rozhodnutí, nemá reprezentativní charakter a nelze tedy tvrdit, že ukazuje typické řešení; na druhou stranu na rozdíl od reprezentativních studií umožňuje zaměřit se na „anatomii“ dané situace a lépe popsat jednotlivé faktory a podmínky daného řešení a poukázat na alternativní řešení. Kazuistiky považujeme v mediální etice za důležité proto, že odstupují od rozšířeného způsobu hodnocení médií z hlediska porušení (často vágně definovaných) pravidel a umožňují principy konfrontovat se skutečnými řešeními v jejich souvislostech.

V této studii kombinujeme přístupy Alberta R. Jonsena a Carsona Stronga a upravujeme je pro konkrétní cíle tohoto materiálu. Oba autoři vycházejí z kazuistické tradice, jež konkrétní etické dilema nejprve popíše, identifikuje jeho hodnoty a porovnává případ s jeho ideálním řešením, tzv. *paradigmatickým případem*. Jonsen rozlišuje *morfologii* (čili konkrétní okolnosti morálního dilematu a hodnoty čili maximy, které se v něm uplatňují), *taxonomii* (čili soubor myšlených případů od toho nejlepšího řešení, který dané maximy různé uplatňuje a lze tedy konkrétní studovaný případ s nimi poměřovat) a *kinetiku* případu (čili to, jak konkrétní okolnosti studovaného dilematu dynamicky proměňují rozhodování ve vztahu ke stanoveným paradigmatickým hodnotám).² Tento model je nicméně pro naše účely příliš složitý a navíc s sebou nese určité problémy, jež si našly řadu kritiků a oponentů. Inspirujeme se prací jednoho z nich, etika Carsona Stronga, který představil alternativní způsob řešení kazuistik, jenž si však ponechává základní strukturu z Jonesovy metody. Strong navrhuje popsat dilema a hodnoty, které se v něm projevují, identifikovat možnosti řešení (alternativy) a kazuistické faktory, tedy v čem se mohou různé konkrétní případy od sebe lišit, a tím pádem se bude lišit i míra závažnosti uplatňování určitých principů (např. zásada nenasahovat do soukromí se liší u lidí ve veřejném zájmu a soukromých osob, což činí veřejný zájem tímto kazuistickým faktorem). Na tomto základě pak pro každou možnost řešení navrhuje nalézt paradigmatický případ (ideální a ospravedlnitelný způsob vyřešení dilematu) a studovaný případ s ním srovnat podle kazuistických faktorů.³

V následujícím materiálu adaptujeme tento přístup následujícím způsobem:

1. Vybraný případ z médií (čili řešení nějakého etického dilematu) stručně popíšeme a uvedeme, které hodnoty (jako je veřejný zájem, soukromí, respekt k obětem apod.) se

² Albert R. Jonsen, Casuistry as Methodology in Clinical Ethics. *Theoretical Medicine* 12, 1991, s. 295–307.

³ Carston Strong, Critiques of Casuistry and Why They are Mistaken. *Theoretical Medicine and Bioethics* 20, 1999, s. 395–411.

- v něm uplatňují, a to především z hlediska principů společensky zodpovědného pokrývání masové střelby.
2. Uvedeme nejdůležitější varianty tohoto řešení a identifikujeme, čím se liší (čili identifikujeme kazuistické faktory), a to případně i s příklady z českých médií, na kterých rozmanitost či povahu těchto rozlišujících faktorů budeme ilustrovat.
 3. Výchozí případ s těmito variantami porovnáme na základě těchto faktorů a zhodnotíme jej ve vztahu k výchozím maximám (normativním principům jednání vyplývajícím z hodnot).

Protože nejde o akademickou studii, ale o materiál, jenž má být přístupný nejširšímu odbornému publiku, budeme se této struktury držet v logice naší argumentace, ale důraz budeme klást na sdělnost textu. Přesto se budeme vztahovat k některým výše uvedeným metodologickým východiskům tehdy, pokud je budeme považovat za vhodné pro vyjasnění naší argumentace.

Pokud hovoříme o *morfologii* případu, máme tím na mysli nejen to, že „okolnosti dělají případ“⁴ a v různých novinářských situacích lidé z médií uplatňují různé hodnoty, ale že je struktura daného případu určena i normativními východisky naší argumentace, které vycházejí z tradice společensky zodpovědné žurnalistiky. Tyto „invariantní struktury argumentu“ představují *topický* předpoklad porozumění,⁵ jinými slovy – případy a naše analýza jsou důvěryhodné pouze tehdy, pokud tuto výchozí pohled přijímáme (alespoň jako myšlenkový experiment v případě těch, kteří tuto normativní teorii odmítají). Kinetika daných případů pak ukazuje, že konkrétní praxe uvádí normativní předpoklady v živý pohyb, který znemožňuje vytvoření vyčerpávajících a vždy plně uplatnitelných zásad. V tom spatřujeme význam kazuistické metody – ukazuje nikoliv na to, že principy nejsou vždy platné, ale že je nutné je vždy poměřovat okolnostmi případů, a to s vědomím toho, že samy jsou hodnotově zakotvené a sledují určitý způsob uvažování, na němž musí být shoda (topika argumentace). Tuto výchozí morfologickou strukturu stručně představíme v následující části, a to nejprve z hlediska výchozích principů společensky zodpovědné žurnalistiky, která určuje strukturu naší argumentace, a poté představíme maximy čili hypotetické principy, podle nichž se společensky zodpovědní lidé z médií mohou rozhodovat, a to na základě v úvodu diskutovaného zahraničního konsenzu.

⁴ Albert R. Jonsen, op. cit., s. 298.

⁵ Op. cit., s. 300.

Shrnutí

- Cílem studie je na základě konkrétních příkladů z českých médií demonstrovat různé varianty aplikace zásad pokrývání masových střelb, vyplývajících ze zahraničního konsenzu odborné veřejnosti.
- Nejde o reprezentativní výzkum hodnotící výkon médií, ale o shrnutí příkladů odrážejících hlavní argumenty české diskuze po střelbě na filozofické fakultě.
- Jednotlivé případy prezentujeme jako kazuistiky čili popisujeme jejich okolnosti, profesní hodnoty, které se v nich projevují, a srovnáváme je s různými variantami dobrých řešení
- Naše argumentace navazuje na společensky zodpovědnou žurnalistiku.

3 Společensky zodpovědná žurnalistika

Mediální etika sice navazuje na formulování prvních novinářských standardů v západních zemích mezi světovými válkami, ale rozvíjí se až po druhé světové válce, a zvláště od šedesátých let v souvislosti s diskuzí o tzv. *normativních teoriích*.⁶ Ve Spojených státech, ale rovněž v Evropě v akademickém prostředí (a zvláště ve výuce) převážil pohled, který usiloval zakotvit zásady, jimiž by se média měla řídit, v širší teorii liberální demokracie a zodpovědnosti novinářů a novinářek k veřejnosti. Tato diskuze navazovala na klíčový, ale dnes ve svém významu i předpokladech překonaný text Freda Sieberta, Theodora Petersona a Wilbura Shramma *Čtyři teorie tisku* z roku 1956, kteří odlišili různá pojetí, *co by měl tisk být a dělat*.⁷ Smyslem tohoto úsilí bylo formulovat, jakou roli *mají* (proto normativní) hrát média ve vztahu k demokracii, a ukázat, že v různých tradicích myšlení a státností existují různá pojetí těchto hodnot a z nich vyplývajících principů. Jakákoliv formulace žurnalistických standardů, kterými se novináři a novinářky řídí při rozhodování profesních dilemat, vždy vychází

⁶ Clifford G. Christians et al., *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Urbana – Chicago: University of Illinois Press, 2009.

⁷ Šlo o autoritářskou, libertariánskou, společensky zodpovědnou a sovětskou komunistickou koncepci. Toto rozdělení bylo podrobeno zevrubné kritice a ve své původní podobě je (nejen pro neexistenci Sovětského svazu) dnes již nepoužitelné. Viz Fred Siebert – Theodore Peterson – Wilbur Shramm, *The Four Theories of the Press*. Urbana: University of Illinois Press, 1956. Viz též Clifford G. Christians et al., *Normative Theories of the Media*, op. cit., s. 3–13.

z konceptuálního základu, z jakési „novinářské ideologie“ (v neutrálním slova smyslu),⁸ která vždy souvisí s otázkou, *v jaké společnosti chceme žít.*

Každá taková normativní teorie, jimiž se lidé ve veřejné komunikaci řídí, má tedy určitou *filozofickou* vrstvu, v níž navazuje na dlouhou tradici myšlení a představ o tom, co to je člověk, k čemu slouží komunikace a co to je dobrý život (odtud pramení například myšlenka svobody vyjadřování); rovněž se pak zabývá *politickou* otázkou, jak mohou média přispívat k demokracii (zde lze nalézt například požadavek kontroly moci); naposledy se takové teorie zabývají *novinářskými rolemi*, tedy médii samotnými (zde nalézáme například princip nezávislosti médií jako hlídacích psů demokracie).⁹ Z výše uvedeného vyplývá, že neexistuje žádná „neutrální“ či „obecná“ normativní teorie, ale žurnalistika a mediální etika je vždy hodnotově zakotvená v určitých filozofických a politických představách a myšlenkových tradicích.

Významné místo u nás bezesporu má *libertariánský* pohled na média, jenž představuje individualistický přístup zdůrazňující především hodnotu svobody vyjádření či svobody tisku a je spojen s liberálním politickým a ekonomickým myšlením preferujícím volný trh jako ideální nástroj regulace médií. Mimoto je ale i v českém prostředí patrný vliv teorie *společenské zodpovědnosti*, která rovněž vychází z ideálu svobody vyjádření a svobody tisku, ale přiznává určitá práva společnosti (*komunitě*) uplatňovat svoje legitimní očekávání, že média budou plnit svoji službu.¹⁰

Tuto teorii nelze ztotožňovat s konceptem *médií veřejné služby*, jak se etabloval především v Evropě a jenž má jiný smysl a historický kontext. Společenská zodpovědnost médií je představa, že existují určité legitimní hranice stanovené ve veřejné diskuzi, které by novináři a novinářky neměli překračovat, a které ospravedlňují svobodu, privilegia a moc, jež média ve společnosti mají. Sem lze zařadit například požadavek vyváženosti, respektování lidského soukromí, nepoužívání nepoctivých prostředků mimo situace, kdy to vyžaduje veřejný zájem apod.

⁸ Podle Marka Deuze je tato fluidní ideologie založena na pěti ideálnětypických hodnotách *veřejné služby*, *objektivity*, *autonomie*, *bezprostřednosti* a *etiky*. Mark Deuze, What is Journalism? *Journalism* 6(4), 2005, s. 442–464.

⁹ Clifford G. Christians, *Normative Theories of the Media*, op. cit., s. 18–19.

¹⁰ Op. cit., s. 23–24.

V čem se odlišuje normativní teorie společenské zodpovědnosti od institutu médií veřejné služby? I když zvláště v Evropě společenskou zodpovědnost médií státy podporují zřizováním a financováním médií veřejné služby, nejde o totožné koncepty. Na jednu stranu média veřejné služby mají být výspou žurnalistiky a udržovat vysokou laťku profesních standardů, na straně druhé bychom jim měli rozumět spíše v souvislosti s normativní teorií médií, kterou nazýváme *korporativistická* (1). Vychází z předpokladu, že společnost je založena na stabilních a fixních kulturních hodnotách, jejichž garantem je stát (nebo církev). Na média je potom kladen požadavek reflektovat tento kulturní konsenzus a podporovat jej. Typickým projevem korporativistické teorie je požadavek, aby média stála za národními zájmy a zdržela se hlubší, systémové kritiky především ekonomiky, náboženství nebo vzdělávání. To nutně neznamená, že média v takovém modelu jsou přímo státem řízená nebo v nich stát uplatňuje silný vliv (jako např. v současnosti v Polsku, Maďarsku nebo na Slovensku); obecně vzato jsou však média veřejné služby v Evropě spojena s představou národních institucí a historicky zaujímají výrazně paternalistickou roli (2). Na druhou stranu teorie společenské zodpovědnosti je spojena s představou profesionální žurnalistiky jako závazku veřejnosti, který je nezávislý na státu a je výrazem svobody projevu. Jednou z neznámějších formulací této teorie jsou závěry Hutchinsovy komise, která na popud Henryho Luce (vydavatele časopisů *Time* a *Life*) ve čtyřicátých letech dvacátého století zkoumala americká média a v roce 1947 vydala zprávu, v níž potvrzovala svobodu a nezávislost tisku, ale podmiňovala ji zodpovědností médií, která mají pracovat pro společenské dobro, a nikoliv zájmy svých vlastníků. Jde tedy spíše o variantu liberálního pohledu na média, než obhajobu etatismu a intervencionismu.

1: Clifford G. Christians, *Normative Theories of Media*, op. cit., s. 56–57.

2: Andreas Fickers, The Emergence of Television as a Conservative Media Revolution. *Journal of Modern European History* 10(1), 2012, s. 54.

Existují různé varianty implementace společenské zodpovědnosti médií, a to od rozvíjení dobrovolné samoregulace (profesionální standardy) až po intervencionistické pojetí, v němž je garantem společenské zodpovědnosti stát.¹¹ Intervencionismus opět může mít různou podobu, od minimálních regulačních mechanismů a zřizování médií veřejné služby (to je případ České republiky) až po státem kontrolovaný přístup k novinářské profesi prostřednictvím žurnalistické komory (např. Itálie). Vzhledem k tomu, že následující studie usiluje o podporu co nejširší diskuze mezi různými typy médií, vycházíme zde z prvního pojetí, které společenskou zodpovědnost chápe jako dobrovolnou a autonomní samoregulaci médií (nezávisle na státu). Vycházíme zde z předpokladu, že v českém prostředí spolu soupeří především libertariánské pojetí s teorií společenské zodpovědnosti, jež je zvláště uplatňována v případě médií veřejné služby; nabízíme třetí cestu, která zachovává liberálně-demokratické pojetí na státní moci nezávislých médií s minimem regulací, ale tuto svobodu médií doplňuje apelem na hledání konsenzu nejen v oborové komunitě, ale i ve vztahu k veřejnosti, spolu s posílením samoregulačních mechanismů, rozvojem odborné mediální kritiky a spolupráce mediálního průmyslu, akademické sféry a profesních organizací.

Teorie společensky zodpovědného tisku navazuje na profesionalizaci žurnalistiky na přelomu devatenáctého a dvacátého století, jež vycházela z kritiky masového tisku, bulvarizace a

¹¹ Op. cit., s. 24.

uplatňování vlastnických politických zájmů. Jejím viditelným projevem byl vznik žurnalistických škol, etických kodexů a profesních organizací, stejně jako pozdější rozšíření dalších samoregulačních mechanismů (tiskové rady, ombudsmeni apod.). Vlastnictví médií podle tohoto přístupu zahrnuje i určité morální povinnosti vztažené k zájmům veřejnosti; jako obránce demokracie musí tisk sám vyznávat a podporovat demokratické hodnoty. Na tomto základě občanská společnost vytváří vlastní nástroje mediální kritiky a kontroly zodpovědnosti médií, jako např. pravidelné hodnocení formou různých analýz, studií a odborných expertíz, ale i formálnějších mechanismů typu tiskových rad.¹²

Mezi hlavní hodnoty společensky zodpovědných médií patří především nestrannost, adekvátní reprezentace reality, ale i odhalování zneužití moci, podpora sociální spravedlnosti nebo odhalování privilegií a sociálního kastovnictví.¹³ Z toho vychází i investigativní žurnalistika jako výrazný žánr společensky zodpovědné žurnalistiky zaměřený na systematické odhalování společenských problémů.

*Je vymazání střelce z dějin společensky zodpovědné? Častou výtkou proti společensky zodpovědnému přístupu je obvinění z cenzury. Zvláště zastánci libertariánského pojetí žurnalistiky i u nás argumentují, že obhájí veřejné zodpovědnosti médií chtějí zakázat psát o střelci a učinit z médií servis bezpečnostním složkám (potom je někdy srovnávána střelba na FF UK s činem Olgy Hepnarové). Jde však dilem o nedorozumění, dilem o argumentační klam podsunutého argumentu (známý jako „slaměný panák“). Ve skutečnosti většina kampaní zaměřených na společensky zodpovědné pokrývání masových střeleb cenzuru neprosazuje a vyzývá spíše k opatrnosti než mlčení. Je pravda, že se zvláště v prostředí českých sociálních sítí objevil poměrně radikální požadavek „vymazat střelce z dějin“. Jeho smyslem není cenzura, ale vést novináře a novinářky, aby věnovali více pozornosti obětem. Vychází z kampaní pocházející z amerického prostředí, jako je *No notoriety* založené Tomem a Caren Teves nebo *Don't name them* Státní univerzity v Texase. Zásada „no name, no photo, no notoriety“ má zmírnit škodu, zabránit nápodobě, snížit motivaci potenciálních útočníků toužících po slávě, zvýšit veřejnou bezpečnost a přispět ke smíření. Nicméně požadavek nepsat o střelci vůbec je extrémní požadavek, který ani v těchto kampaních nenalezneme. Kampaň *No notoriety* usiluje pouze o to, aby se jméno nestalo tahákem titulků, aby nebyly fotografie používány k lákání čtenářů a namísto heroizace střelce podporuje psaní o podmínkách jeho činu, vlivech a faktech umožňujících porozumět tomu, co se stalo. Podobně kampaň *Don't name them* přiznává, že má význam zveřejňovat identitu, pokud není střelec chycen a postaven před spravedlnost. „Jakmile je však dopaden, [identita] už vlastně není součástí příběhu, kromě výzvy k akci pro podobně smýšlejícího zabijáka, který se chopí jeho plánů a myšlenek a promění je v činy,“ píše se na webu kampaně (dontnamethem.org). Ani kampaně prosazující „vymazání střelce z dějin“ tedy nežádají, aby o něm média mlčela nebo vůbec nezveřejňovala jeho identitu, ale aby kladla důraz na podmínky a důsledky činu spíše než na jeho osobu. Hrdiny mají být ti, kteří se střelci postavili, rodiny obětí, které se ze ztrátou vyrovnávají, lidé, kteří přispěli k záchraně. Informace o střelci mají společností pomoci porozumět podhoubí, z něhož podobný čin vyrůstá a co jej umožnilo.*

Protože od šedesátých let došlo k výrazným změnám v médiích, a to především s masivním rozvojem technologií, nástupem globalizace a rozvojem občanských forem žurnalistiky, pojem *společensky zodpovědné žurnalistiky* již nelze chápat pouze jako jednu z dominujících

¹² Op. cit., s. 55.

¹³ Op. cit., s. 56.

normativních teorií, ale o označení souboru hodnot a zásad, k nimž se hlásí určitá část novinářů a novinářek či médií; jde tedy o jednu z podob současné žurnalistiky v pluralitní společnosti, která v sobě obsahuje další, partikulární formy, např. mírovou, veřejnou, konstruktivní žurnalistiku či žurnalistiku zaměřenou na řešení.¹⁴ Jak uvádí finská teoretička žurnalistiky Laura Ahva, společenská zodpovědnost je „normativní étos v žurnalistice, který klade jako výchozí bod novinářské praxe společenský dopad, jenž mají zpravodajská média na lidský život.“¹⁵ Jde tedy o *etický rámec*, v jehož rámci se novináři a novinářky dobrovolně pohybují, hlásí se k němu, nebo jej volí jako ideový základ svojí práce, spíše než popis fungování médií v nějaké společnosti.

Společensky zodpovědná žurnalistika tedy přesahuje oblast samoregulace či regulace médií či zásad vetknutých do etických kodexů a hlásí se k určitým univerzálním principům, jejichž aplikace se v různých kulturách, profesních tradicích a médiích může lišit (a jen sotva je lze spoutat definitivním výčtem norem). Lze dokonce říci, že etické kodexy nejsou adekvátní formou podpory společensky zodpovědné žurnalistiky v *globálním* rozměru, jak uvádí Clifford Christians a Kaarle Nordenstreng.¹⁶ Tyto univerzální principy podle nich jsou *respekt k lidské důstojnosti a rovnosti lidí, respekt k pravdě a nenásilí/nezpůsobování škody (no-harm, nonmaleficence)*. Tohoto pojetí se budeme držet i v této studii.

Graf 1 – Univerzální principy společensky zodpovědných médií (Christians – Nordenstreng, 2004)

¹⁴ Lauta Ahva, Socially Responsible Journalism: Diverse Responses to Polarisation. In: S. Allan (ed.), *The Routledge Companion to News and Journalism*. London – New York: Routledge, 2010, s. 352.

¹⁵ Op. cit.

¹⁶ Clifford Christians – Kaarle Nordenstreng, Social Responsibility Worldwide. *Journal of Mass Media Ethics* 19(1), 2004, s. 3–28.

Shrnutí

- Každé hodnocení médií vychází z nějakého hodnotového základu, z normativní teorie. Neexistuje „neutrální“ pojetí tisku, každé je spojeno s nějakými představami o společnosti, ekonomice a politice.
- Rozlišujeme různé normativní teorie a jejich typologie je podrobována akademické kritice; v českém prostředí soupeří *libertariánské* a *společensky zodpovědné* pojetí tisku.
- Společensky zodpovědný přístup je liberální a potvrzuje svobodu a nezávislost žurnalistiky, ale ukládá morální povinnost dbát primárně na společenský dopad, a nikoliv na obchodní či politické zájmy vlastníků médií.
- Média veřejné služby jsou jedním z projevů společensky zodpovědné normativní teorie, ale nejde o totožné koncepty. Společensky zodpovědná žurnalistika je obecnější pojem, který ospravedlňuje intervence státu pouze ve výjimečných případech selhání médií.
- Typickými nástroji prosazování společenské zodpovědnosti médií jsou samoregulační mechanismy, profesní organizace a vzdělávání.
- V současnosti se pojem používá pro označení jednoho z více přístupů k tomu, jak dělat zpravodajství a publicistiku čili jde o *etický rámeček* vyjadřující hodnoty a cíle žurnalistů a žurnalistek reflektující univerzální hodnoty *respektu k lidské důstojnosti, respektu k pravdě a nenásilí/nezpůsobování škody*. Tohoto pojetí se držíme i v této studii.

4 Zásady společensky zodpovědného pokrývání masových střelb

4. 1 Výchozí principy

V následující studii vycházíme z doporučení, jež vyplývají z konsenzu odborné komunity a jsou dostupná na webu *reportingmassshootings.org*. Autorem těchto doporučení je organizace SAVE (Suicide Awareness Voices of Education), jež se rovněž věnuje problematice pokrývání sebevražd médií. Na doporučení spolupracovali zástupci Americké nadace pro prevenci sebevražd (AFSP), Centra pro kontrolu a prevenci nemocí (CDC), Kolumbijská univerzita, Mezinárodní asociace pro studium bolesti (IASP), a mnozí další, včetně expertů a expertek z mediálního průmyslu. Tento materiál volíme proto, že vychází z expertních a výzkumem podložených názorů odborníků a odbornic zabývajících se duševním zdravím a předcházením násilí ve společnosti a odpovídají normativnímu požadavku společenské zodpovědnosti. Jako rámec jej potom doplňujeme doporučeními žurnalistických organizací a institutů, jako je např. Poynter Institute a další.

Přestože jde převážně o materiály vycházející z amerického prostředí, předkládají natolik obecné principy, že je lze s výhradami souvisejícími s případným lokálním kontextem chápat jako univerzální. Vždy je však být obezřetný především při používání výzkumů a argumentů z odlišného kulturního a společenského prostředí (včetně tzv. copycat efektu), které nemusí odpovídat podmínkám české společnosti.

Materiál se věnuje dvěma základním oblastem:

1. **Osoba střelce** – novináři a novinářky by o pachatelích měli informovat obezřetně, protože mediální pokrytí může vést k nápodobě a případné další společenské škodě (například retraumatizaci). Je proto potřeba zabránit všem praxím, které mohou vést ke glorifikaci útočníka, zvláště detailnímu popisu jeho činu, jenž může být inspirací. Zvláště je potřeba vyvarovat se nadužívání jeho jména, fotografie (zvláště v souvislosti s oběťmi), jeho zobrazování jako „šílence“, oběti, hrdiny. Je potřeba se zvláště vyvarovat jeho fotografií se zbraněmi, v military oblečení apod. Problematické je rovněž redukování události na senzaci, zjednodušování (zvláště zaměřením se na jeden motiv), šíření spekulací, anebo podporování představy, že jde o důsledek duševního onemocnění. Novináři a novinářky by neměli přispívat ke stigmatizaci duševně nemocných a komunity, z níž útočník pochází.
2. **Příběhy obětí** – platí zde zásada, že média nemají posilovat trauma, ale mají přispívat k jeho zhojení. Novináři a novinářky by měli přinášet takové zprávy, které pomohou mobilizovat společnost k podpoře obětí, k prevenci dalších podobných událostí a brát na vědomí, že rodiny obětí a jejich blízcí jsou vysoce traumatizovaní. Média musí být zvláště při rozhovorech s nimi být citlivá a rozhodně by se měla vyvarovat všeho, co vede ke stigmatizaci zasažené komunity (v tomto případě akademické obce). Informace, které novináři a novinářky přinášejí, by měly sloužit k tomu, aby lidé dokázali nalézt pomoc a byli schopni rozeznat varovné signály, které mohou k masové střelbě vést.

Mimoto je potřeba rozumět časové dynamice události. Za prvé je zde přímo moment, kdy ke střelbě dochází. V takovém případě by média neměla bránit policii či záchranným složkám v činnosti. I když je požadavek dočasného suspendování některých funkcí médií (např. tzv. watchdog funkce) kontroverzní, z hlediska společenské zodpovědnosti jej lze považovat v omezeném čase, kdy dochází ke střelbě a je potřeba zabránit bezprostředním škodám, případně chytit útočníka, za ospravedlnitelný. Výjimkou jsou samozřejmě takové případy, kdy

státní složky tak výrazně selhávají, že je ve veřejném zájmu na to upozornit. Média tedy musí být v daném čase velmi obezřetná, jaké informace sdílejí, aby případně nepomáhala útočnickovi či jeho komplicům a nepůsobila chaos, škodu, utrpení. Naopak v tomto období mohou být informace o identitě střelce důležité pro jeho lapení nebo předvídání dalších činů.

Za druhé je po určité období bezprostředně po masové střelbě zvýšené riziko, že někdo střelce napodobí (*copycat effect* nebo *contagion effect* – efekt „nákazy“). Motivem takového jednání může být právě pozornost médií, ale například také odplata.¹⁷ Nakonec i po střelbě na FF UK policie zaznamenala velké množství vyjádření schvalujících čin útočnicka (podle údajů z 11. ledna 2023 šlo o 175 případů, z nichž 98 vedlo k zahájení úkonů trestního řízení), z nichž část měla povahu nebezpečného vyhrožování (k danému datu 29) či dokonce násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci.¹⁸ Podle dostupných výzkumů je potřeba považovat za kritické zhruba dva týdny po události, kdy dochází ke zvýšení pravděpodobnosti nápodoby.¹⁹

Toto je tedy *třetí* oblast, v níž se uplatňují specifické zásady pro mediální pokrývání. Vychází z obou předchozích a vlastně je doplňuje o časové hledisko; nepřináší tedy nějaké specificky nové zásady, ale poukazuje na dynamiku události.

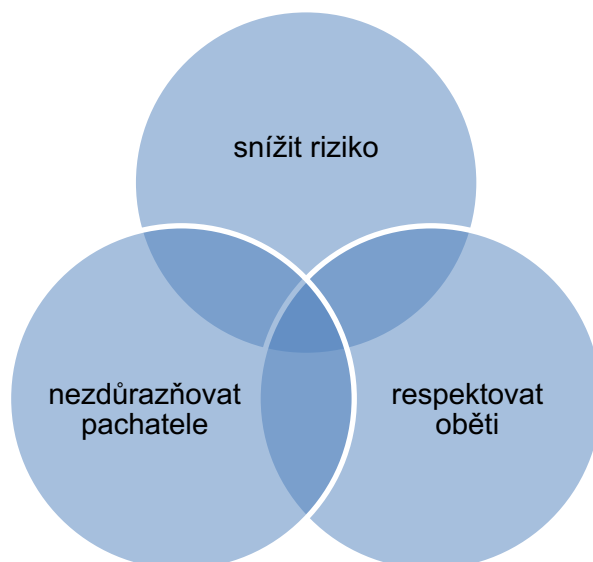
*Jak funguje efekt nápodoby? Pravidelně nejsilnější evidence o nápodobě masového vraždění je k dispozici o činech navazujících na střelbu na střední škole v Columbine z roku 1999. Útočníci Eric Harris a Dylan Klebold inspirovali řadu následovníků, kteří čerpali informace o nich z médií – šlo ostatně o třetí mediálně nejsledovanější případ devadesátých let v USA. Podle ABC News lze od té doby jasně identifikovat minimálně sedmáct útoků a desítky dalších pokusů s jasnou vazbou na masakr v Columbine. Vznikla dokonce počítačová hra Super Columbine Massacre RPG!, která byla často s těmito dalšími útoky či jejich plánováním spojována. Důsledky mediální pozornosti, která byla Columbine věnována, však dalece přesahují oněch čtrnáct dní, kdy je pravděpodobnost nápodoby nejvyšší (do tohoto období spadá pouze střelba na střední škole v kanadské Tabere, která se udála jen osm dní po Columbine). V dalších letech docházelo k masovým vraždám, jejichž pachatelé se k odkazu Erica Harrise a Dylana Klebolda hlásili, takže se hovoří o *efektu Columbine*. Podstatné je, že tyto napodobující činy se neděly pouze v USA, ale i ve Francii, Brazílii, anebo opakovaně v Rusku (a to zcela explicitně – například v roce 2017 si patnáctiletý Michail Pivněv, který zaútočil na svoji učitelku v moskevské škole, změnil jméno na sociální síti na „Klebold“). Peter Langman vytvořil diagram, který ukazuje souvislosti mezi těmito událostmi, takže je z něj zřejmý řetězec inspirací (k dispozici na webu: https://schoolshooters.info/sites/default/files/columbine_influence_poster_1.4.pdf). Žádný z těchto seznamů však není vyčerpávající a úplný, ale dokazují, že střelci napodobují svoje vzory, které považují za hrdiny nebo oběti, a zhrsta touží nejen po pozornosti, ale i po tom „dokončit“ to, co jiní začali.*

Jako celek lze tři pilíře zásad správného pokrývání masových útoků zjednodušeně vyjádřit graficky a tabulkou jako na následující straně.

¹⁷ Lisa Pescara-Kovach – Mary-Jeanne Raleigh, The Contagion Effect as it Relates to Public Mass Shootings and Suicides. *The Journal of Campus Behavioral Intervention* 5, 2017, 35–45: 38.

¹⁸ On-line: <https://denikn.cz/minuta/1326876/>

¹⁹ Sherry Towers – Andres Gomez-Lievano – Maryam Khan – Anuj Mubayi, Carlos Castillo-Chavez. Contagion in mass killings and school shootings. *PLoS ONE* 10(7), 2015, e0117259.

SNÍŽIT RIZIKO	NEZDŮRAŽŇOVAT STŘELCE	RESPEKTOVAT OBĚTI
Při útoku a bezprostředně po něm (min. dva týdny) se vyhýbat informacím, které mohou vést k nápodobě.	Zacházet obezřetně se zveřejňováním identity, vyjádření či strategie činu; nevyužívat jeho jméno, fotografii a příběh k senzaci, glorifikaci. Nedělat z něj hrdinu, nezveřejňovat materiály ze samotné střelby.	Informovat citlivě, aby nedocházelo k retraumatizaci. Nezveřejňovat necitlivé materiály, zohledňovat zranitelnost obětí v rozhovorech a jednání s nimi (mít souhlas), nevstupovat do jejich soukromí.
Nezasahovat do činnosti bezpečnostních a záchranných složek, nezveřejňovat informace použitelné útočníkem.	Nepřispívat ke stigmatizaci duševně nemocných, rozumět komplexním souvislostem činu a zabývat se podmínkami jeho jednání a prevencí spíše než osobou.	Přispívat k pomoci, smíření a hojení utrpení. Zveřejňovat informace, kde lze pomoc vyhledat, mobilizovat společnost v podpoře obětí a předcházení podobným činům.

Tabulka 1 / Graf 2 – Pilíře společensky zodpovědného pokrývání masových střelb

Abychom porozuměli tomu, z čeho tyto principy vycházejí, shrneme základní zjištění z dostupného výzkumu zabývajícího se mediálním pokrýváním masových střelb a jejich vztah k výše uvedeným zásadám.

4. 2 Nebezpečí nápodoby

Média jsou často obviňována z toho, že napomáhají k rozvoji masových útoků tím, jakou pozornost přikládají osobě střelce či střelců a popisu jejich činů. Problematické je především to, že produkcí senzačního materiálu vytvářejí z těchto lidí celebrity, jejichž příklad může lákat

další, kteří touží po pozornosti.²⁰ Např. kriminolog Adam Lankford srovnal mediální kapitál nastřádaný přítomností pachatelů sedmi masových útoků v letech 2013–2017 a srovnal jej s tím, který vygenerovalo šest set celebrit ve stejném období. Hodnota, kterou tito zločinci v mediálním prostoru získali, byla srovnatelná s televizními hvězdami, a dokonce vyšší než u lidí z profesionálního sportu. Jak Lankford poznamenává, jde o mocnou „bezplatnou reklamu“ na masové vraždění.²¹ V širším kontextu souvisí tato celebritizace s fascinací zločinem v americké (a tedy i globální) populární kultuře, tedy i ve filmu, hudbě či literatuře.²² Zároveň se nepoměrně větší pozornosti ve zpravodajství podle dostupných dat dostává útokům teroristů–„osamělých střelců“ a útokům na školách nad jinými formami těchto zločinů (např. střelbě na pracovišti), což nejen že rozrušuje úzkost a strach veřejnosti, ale rovněž tím média nastolují specifickou (selektivní) agendu ovlivňující veřejné rozhodování.²³ Imitativní chování samozřejmě není jednoduché a vinit média, že přímo zapříčiní nějaký zločin, nelze. Jde o komplexní souhru proměnných, v nichž však média hrají významnou roli – a to i třeba tím, že krimi zprávy mohou v lidech zvyšovat úzkosti a nejistotu a přispívat tak k rozvíjení předpokladů pro násilný čin. Odborníci diskutují zvláště kontext *hyperestetizace* násilí, jež působí zvláště na adolescenty.²⁴ Zároveň je nutné brát v potaz skutečnost, že média jsou často obviňována z podněcování násilí, avšak pro komplexnost lidského chování je takový efekt problematicky popsatelný a doložitelný. Jde tak spíše o zvláštní podobu „morální paniky“ anebo zbavování se zodpovědnosti například politiky, kteří se tak mohou do jisté míry vyvíňovat z vlastních pochybení.²⁵ Rozdmýchávání strachu ve společnosti nicméně může vést např. i k masivnímu ozbrojování, a tedy mít vliv na bezpečnost.²⁶

²⁰ Například výzkum fotografií ze tří významných masových útoků v amerických novinách ukázal, že fotografie pachatelů mají v novinách větší prostor a význam než obětí. Autorka studie zároveň upozorňuje na případ střelby v základní škole Sandy Hook, jenž se tomuto vzorci vymyká a pachatel se na mnohé titulky nedostal. To ukazuje, že redakce samy od sebe dokážou vizuální materiál zločinců upozadit – a že lze úspěšně informovat o tragédii bez nutnosti podporovat jejich kult osobnosti. Nicole Smith Dahmen, Visually Reporting Mass Shootings: U.S. Newspaper Photographic Coverage of Three Mass School Shootings. *American Behavioral Scientist* 62(2), 2018, s. 163–180.

²¹ Adam Lankford, Do the media unintentionally make mass killers into celebrities? An assessment of free advertising and earned media value. *Celebrity Studies* 9(3), 2018, s. 340–354.

²² David Schmid, *Natural Born Celebrities: Serial Killers in American Culture*. Chicago: University of Chicago Press, 2005.

²³ Jason R. Silva – Joel A. Capellan, A comparative analysis of media coverage of mass public shootings: Examining rampage, disgruntled employee, school, and lone-wolf terrorist shootings in the United States. *Criminal Justice Policy Review* 30(9), 2019, s. 1312–1341.

²⁴ Mary Ellen O’Toole et al., Celebrities Through Violence: The Copycat Effect and the Influence of Violence in Social Media on Mass Killers. *Violence and Gender* 1(3), 2014, s. 107–116.

²⁵ K výzkumu účinků médií na násilí ve společnosti viz např. studijní přehled v David Giles, *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012, s. 35–47.

²⁶ Maurizio Porfiri et al., Media coverage and firearm acquisition in the aftermath of a mass shooting. *Nature Human Behaviour* 3, 2019, s. 913–921.

Podobně jako u sebevražd nebo terorismu jsou však masové střelby specifickými případy, u nichž podporuje možnost účinku formou nápodoby více indicií, a to především proto, že jsou napodobovány *vysoce medializované a senzačně podávané* činy.²⁷ Nutno poznamenat, že se to netýká pouze mediálního pokrývání skutečných událostí, ale i fikčních příběhů (problém nápodoby sebevražd diskutovala americká veřejnost např. v souvislosti se seriálem *Třináct důvodů proč*, natočeném společností Netflix v roce 2017²⁸).

Dostupný zahraniční výzkum rovněž ukazuje, že se liší postoje novinářů a novinářek ke zobrazování pachatelů, a to jak mezi generacemi, tak v rámci redakce. Jsou to většinou editoři a editorky a seniorní pracující v médiích, kdo ve zobrazování pachatele nespatřují problém. Souvisí to zřejmě i s pojetím novinářských rolí, které se v rámci redakční hierarchie, ale i mezi generacemi mohou lišit.²⁹

Protože tento problém v posledních dvou dekadách hýbal veřejností především ve Spojených státech amerických, je logické, že zde došlo k nejsoustředěnější a nejkompexnější reflexi problému. Z časového hlediska lze vytyčit tři podstatné zlomy, které tuto diskuzi o roli médií ovlivnily:

1. **Columbine, 1999** – masivní mediální zájem, otevírá se problém *copycat* efektu.
2. **Aurora, 2012** – střelba v kině Century 16, v té době útok s největším počtem obětí v USA. Příbuzní založili kampaň *No notoriety*, jejímž cílem je přimět média, aby nenapomáhala vytvářet kult útočníků – a namísto toho se věnovala více obětem.
3. **Orlando, 2016** – střelba v gay nočním klubu, počtem obětí překonává ty předchozí. Některá média jméno střelce vypouští (např. CNN), novináři a novinářky diskutují o svojí roli v rozvoji masových útoků (například editor Los Angeles Times Alan Zarembo označil média za „komplice“ a vyzval k sebereflexi³⁰), velká vlna odborného zájmu (podstatná diskuze se rozvinula ve formě navazujících studií například v odborném časopise *American Behavioral Scientist*). O rok později v Las Vegas na filmovém festivalu zastřelil šedesát lidí a zraní jich více než čtyři sta (nepočítaje oběti následující paniky), což jen posílilo zájem laické i odborné veřejnosti o téma.

²⁷ Lisa Pescara-Kovach – Mary-Jeanne Raleigh, The Contagion Effect as it Relates to Public Mass Shootings and Suicides..., s. 36–38.

²⁸ Jeffrey A. Bridge et al., Association Between the Release of Netflix's 13 Reasons Why and Suicide Rates in the United States: An Interrupted Time Series Analysis. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 59(2), s. 236–243.

²⁹ Nicole Smith Dahmen – Jesse Abdenour – Karen McIntyre & Krystal E. Noga-Styron, Covering mass shootings: Journalists' perceptions of coverage and factors influencing attitudes. *Journalism Practice* 12(4), 2017, s. 456–476.

³⁰ Alan Zarembo, Are the media complicit in mass shootings? *Los Angeles Times*, 18. 6. 2016. On-line: <https://www.latimes.com/nation/la-na-orlando-shooting-media-20160618-snap-story.html>

Z tohoto hlediska lze říci, že zvláště v posledních deseti letech prošla americká média výraznou sebereflexí a odborná komunita nastrádala řadu argumentů, proč je potřeba přistupovat k pokrývání masových střelb obezřetně. Zhusta se tento problém dává do souvislosti s otázkou sebevražd a reprezentace sebevražedného chování v médiích, což dokládá i skutečnost, že uznávaný materiál doporučení, z něhož vycházíme i my, byl vytvořen organizacemi věnujícími se prevenci sebevražd a na webu existuje i jeho pandán zaměřený na to, jak mají média o sebevraždách psát (<https://reportingonsuicide.org>).

4. 3 Neškodit a problém duševního zdraví

Vedle pozornosti, která média věnují pachatelům a jejich činům, je důležitým problémem souvisejícím s pokrýváním masových střelb (ale i zločinů obecně) nebezpečí stigmatizace lidí s duševním onemocněním a retraumatizace obětí, případně sekundární traumatizace dalších lidí.

Obecně vzato lze za stigmatizující jazyk a mediální reprezentaci považovat takovou komunikaci, která prezentuje lidi s duševním onemocněním jako společenské nebezpečí, démonizaci lidí s duševním onemocněním či vytváření falešné souvislosti mezi duševním onemocněním a násilím. Jak dokládá současný výzkum v oblasti duševního zdraví, nejen že naprostá většina lidí s duševním onemocněním není nebezpečná svému okolí. Násilí u duševně nemocných souvisí se zneužíváním návykových látek, vlivem prostředí (např. chudoba, kriminální prostředí), anebo předchozí zkušeností s násilím (zneužívání, zkušenost z rodiny apod.).³¹

Klíčová je taková podpora pacientů a pacientek, která jim pomůže zotavit se z onemocnění či zmírnit projevy a funkčně se integrovat do společnosti. Stigmatizace může naopak vést k tomu, že se léčbě vyhýbají a příznaky či rizika se prohlubují. Paradoxně tedy lze říci, že čím více média zdůrazňují nebezpečí lidí s psychickými onemocněními (a označují je za „šílence“ nebo „psychopaty“), tím více se můžeme domnívat, že takoví lidé nebudou o svých problémech hovořit a nevyhledají včasnou a adekvátní pomoc. Výzkum potvrzuje, že média se v zemích, kde působí antistigmatizační kampaně, učí být společensky zodpovědná, stejně jako má velký

³¹ Tori DeAngelis, Mental illness and violence: Debunking myths, addressing realities. *American Psychological Association*, April 2021. On-line: <https://www.apa.org/monitor/2021/04/ce-mental-illness>

vliv zavádění manuálů a guidelines zaměřených na prevenci stigmatizace do redakcí.³² Média výrazně ovlivňují to, jak vnímáme lidi s duševními onemocněními jako nebezpečné.³³ Média mohou přispět k prevenci i řešení proliferace duševních onemocnění nejen tím, že se vzdají stigmatizujícího jazyka, ale budou se spíše než na negativní obraz duševních onemocnění orientovat na *naději*, posílení (empowerment) a obnovení smyslu života.³⁴ Významnou roli v tom hraje sdílení emocí a zkušeností a podpora komunity, a to například i prostřednictvím sociálních sítí.³⁵ Důraz na příběhy zotavení a vyrovnání se s duševním onemocněním mohou pomáhat snížit rizika v populaci. Důležité je prezentovat *perspektivu lidí s duševním onemocněním*, tedy nehovořit „za ně“, ale dávat prostor, aby sami artikulovali svoje potřeby, pocity a zkušenosti.³⁶ Zvláštním problémem je nebezpečí *retraumatizace* či *sekundární traumatizace* obětí. První pojem označuje takovou situaci, kdy se člověku vrací trauma, jež prožil, např. tím, že je konfrontován s nějakým stimulem, jenž má s traumatem spojen (např. obraz, osoba, místo...). Sekundární traumatizace se potom týká lidí, kteří přímo tragédii nezažili, ale k traumatizaci dochází zprostředkovaně. V obou těchto procesech mohou hrát výraznou roli média.³⁷ Expozice traumatizujících událostí v televizi, zvláště je-li dlouhodobé a intenzivní, může u publika vést ke zvýšení stresu a stresových reakcí.³⁸ Televizní pokrývání útoků aktivních střelců může snižovat prožívaný pocit bezpečí v publiku a vést k nástupu symptomů deprese nebo posttraumatického syndromu.³⁹ I když je výzkum toho, jak retraumatizace může probíhat a jakou roli v ní hrají média, otevřený, klinický výzkum dokládá, že lidé trpící traumatem jsou zranitelní celý život a necitlivý stimul může obnovit staré trauma podobně, jako setkání s traumatem novým.⁴⁰ Mezi nejvýznamnější iniciativy patří například *žurnalistika poučená*

³² Např. Margaret Gallagher et al., The portrayal of mental health in Irish mainstream news media. *International Journal of Social Psychiatry* 69(2), 2023, s. 467–475; Christopher Hohnberg, Schizophrenia in Print, Digital, and Audiovisual Media: Trends, Topics, and Results From an Anti-Stigma Intervention Targeting Media Professionals. *Schizophrenia Bulletin Open* 4(1), 2023. On-line: <https://academic.oup.com/schizbullopen/article/4/1/sgad018/7213935>

³³ Louise Alexander et al., The role of television in perceptions of dangerousness. *The Journal of Mental Health Training, Education and Practice* 13(3), 2018, s. 187–196.

³⁴ J. C. P. Leendertse, et al. Personal Recovery in People With a Psychotic Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis of Associated Factors. *Frontiers in Psychiatry* 12, 2021, article 622628.

³⁵ Mary Ellen Brown, et al. Twitter impact on a community trauma: an examination of who, what, and why it radiated. *Community Psychology* 49, 2021, s. 838–853.

³⁶ Otto F. Wahl, News Media Portrayal of Mental Illness. *American Behavioral Scientist* 46(12), 2003, s. 1594–1600.

³⁷ Viz např. Ibrahim A. Kira, et al., The physical and mental health effects of Iraq war media exposure on Iraqi refugees. *Journal of Muslim Mental Health* 3(2), 2008, s. 193–215.

³⁸ Betty Pfefferbaum – Pascal Nitiéma – Elana Newman, Is viewing mass trauma television coverage associated with trauma reactions in adults and youth? A meta-analytic review. *Journal of Traumatic Stress* 32(2), s. 175–185.

³⁹ Carol S. Fullerton et al., Active shooter and terrorist event-related posttraumatic stress and depression: Television viewing and perceived safety. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness* 13(3), 2019, s. 570–576.

⁴⁰ Katrin Schock et al., Retraumatisierung – Annäherung an eine Begriffsbestimmung. *Psychotherapie – Psychosomatik – Medizinische Psychologie* 60, 2010, s. 243–249.

o traumatech (trauma-informed journalism), kterou prosazuje The Dart Center for Journalism and Trauma na Columbia Journalism School (<https://dartcenter.org>).

Nejde pouze o to, že stigmatizující jazyk působí obecně do populace a ovlivňuje případnou léčbu a životní úroveň lidí s duševním onemocněním, ale stigmatizující jazyk a zobrazování necitlivých obsahů se dotýká i obětí zločinů a masových střelb. Zvláště důležité to je ve vztahu k prezentaci videí a obrazů ze střelby či materiálů, které ukazují střelce při útoku. To vše může vést k retraumatizaci či sekundární traumatizaci.

Při nakládání s oběťmi by se navíc společensky zodpovědní novináři a novinářky měli držet zásady, že respondenti a respondentky mohou být zranitelní, a proto k nim mají přistupovat citlivě. To znamená především nezneužívat stresového stavu, jednat tak, aby jim neublížili a zveřejňovat pouze to, co samy oběti chtějí; i v takovém případě by si však měli být lidé z médií vědomi toho, že oběti nemusí být vlivem traumatu vždy schopny dohlédnout důsledků svých činů, a proto platí pravidlo obezřetnosti. Na oběti nelze uplatňovat *veřejný zájem*, který opravňuje novináře a novinářky vstupovat do integrity druhého člověka (např. lidí v politice nebo byzysnu) tehdy, pokud tím mohou odhalit nějaké zneužití moci apod. Jde zde o tzv. *lidský zájem* (human interest), jenž podle mediálního etika Matthew Kierana vyžaduje spolupráci, respekt a rozumějící přístup.⁴¹

Důležitou součástí povinností společensky zodpovědného novináře je i to, že ve svých žurnalistických výstupech uvádí viditelně a na významném místě kontakty na psychologickou a krizovou pomoc a informace, které může publikum použít v případě nejistoty, problémů nebo když se potýká s rizikovou situací.

4. 4 Shrnutí

- V této studii vycházíme z principů a doporučení odrážejících konsenzus široké odborné veřejnosti, jak je zveřejněn na webu reportingmassshootings.org.
- Upravujeme je do podoby tří výchozích principů: *snížit riziko* při střelbě samotné, *nezdůrazňovat střelce* a nepřispívat k riziku nápodoby, *respektovat oběti*.
- Výše uvedené principy nenarušují hodnotu svobody slova a watchdog funkci médií, ale vytvářejí operační prostor pro tisk, jenž má za cíl minimalizovat případné společenské škody pokrývání takové události.

⁴¹ Matthew Kieran, *Media Ethics: A Philosophical Approach*. Westport: Praeger, 1999, s. 43.

- Z hlediska osoby střelce a jeho činu existuje riziko nápodoby (copycat effect), a to zvláště bezprostředně po útoku.
- Novináři a novinářky nesmí svojí prací přispívat ke stigmatizaci duševně nemocných a rozšiřování nepravdivých stereotypů o nich, ale naopak by měli sdílet informace podporující respekt k těmto lidem a ukazovat, kde a jak lze získat pomoc.
- Vzhledem k obětem se média musí vyhnout nebezpečí retraumatizace či sekundární traumatizace, musí s nimi jednat citlivě a respektovat jejich soukromí a lidskou důstojnost. Neplatí zde výhrada veřejného zájmu, ale vždy by měli dbát na rovné, empatické a transparentní zacházení s respondenty a respondentkami.

5 Časová linka událostí střelby na FF UK

9. 1. 2024 policie pořádá tiskovou konferenci, zveřejňuje videa ze zásahu a výsledky prověření zásahu Úřadem vnitřní kontroly policejního prezidia

Graf 3 – Časovou osu jsme sestavili podle informací, které uveřejnila policie 9. 1. 2024, materiálů, jež následně zveřejnila Univerzita Karlova a rešerše na síti X / v médiích.

6 Případové studie

Následující případové studie představují rozbor vybraného materiálu z českého mediálního prostoru (celostátní zpravodajská média) z období dvou týdnů po 21. 12. 2023; jako ukázky paradigmatické praxe používáme ale i příspěvky novější. Autoři a autorky této analýzy při jejich výběru postupovali následujícím způsobem. Nejprve byla provedena podrobná rešerše rozdělená podle mediatypů, zaměřená na tři základní okruhy problémů vycházející z principů uvedených v teoretických východiscích analýzy (viz tabulka č. 1). Přihlédli jsme k tomu, že v době přípravy studie už velká část materiálu byla redakcemi buď změněna, anebo odstraněna. Cíle studie byly stanoveny odlišně od reprezentativních výzkumů, a proto jsme nepřístupovali k materiálu kvantitativní (statistickou) analytickou metodou, ale soustředili jsme se na výběr příkladů, jež lze srovnat s tzv. paradigmatickou praxí. Za ni v souladu s teoretickými východisky považujeme naplnění zásad společenské zodpovědnosti žurnalistiky – a u každého příkladu uvádíme, jak by takové paradigmatické řešení mělo vypadat. Při prezentaci kazuistik jsme brali v úvahu skutečnost, že český mediální prostor je rozmanitý a nachází se v něm nejen média různých typů (on-line, televize, tisk...), ale odlišují se různými hledisky (např. komerční

média vs. média veřejné služby, tzv. seriózní média vs. bulvár apod.). Pokoušeli jsme se tedy materiál sestavit tak, aby reprezentoval tuto rozmanitost, a to nikoliv primárně pro vyváženost zastoupení jednotlivých médií, ale spíše způsobu novinářské práce (rutin), které se v daných médiích logicky liší.

Považujeme za důležité zdůraznit, že následující kazuistiky nejsou úplným svědectvím o tom, jak česká média pokrývala střelbu na FF UK. Nejen že nejde o reprezentativní obraz, ale nemohli jsme se vzhledem k omezeným cílům této studie věnovat všem problematickým jevům, ani prezentovat všechny možné varianty. Čtenáři a čtenářky studie by tedy k následujícím případům měli přistupovat jako k materiálu, jenž nám umožňuje prezentovat různé formy pochybení, jež byly – a jsou – v odborné komunitě diskutovány, a nikoliv jako k výzkumu, který by opravňoval hodnotit, zda nějaká média nebo někteří novináři byli v pokrývání lepší či horší. K takové hodnotící studii nejen že nejsou vzhledem k výše uvedeným skutečnostem data, ale nebylo to ani naším cílem. Jde o materiál k diskuzi, nikoliv hodnocení výkonu médií, jež by opravňovalo například daná média postihovat.

6. 1 Snížit riziko

Při výběru příkladů do této kapitoly je potřeba brát v úvahu, že část obsahu, který média šířila, byl bezprostředně po střelbě upraven či stažen, částečně i po kritice veřejnosti, anebo v rámci běžných editoriačních zásahů. Nelze proto dohledat úplný a autentický obraz toho, jak odpoledne 21. 12. 2023 média o události informovala. I když by tedy bylo pravděpodobně možné uvést další či výraznější příklady, v zájmu transparentnosti se omezuje pouze na ty obsahy, které jsou dodnes dostupné v archivech daných médií.

Zároveň považujeme za dobré připomenout, že všechny úpravy a opravy by společensky zodpovědná média vždy měla činit transparentně, tedy takovým způsobem, který umožní identifikovat pochybení a změny v obsahu. To se bohužel, jak jsme při naší rešerši zjistili, dělo spíše výjimečně.

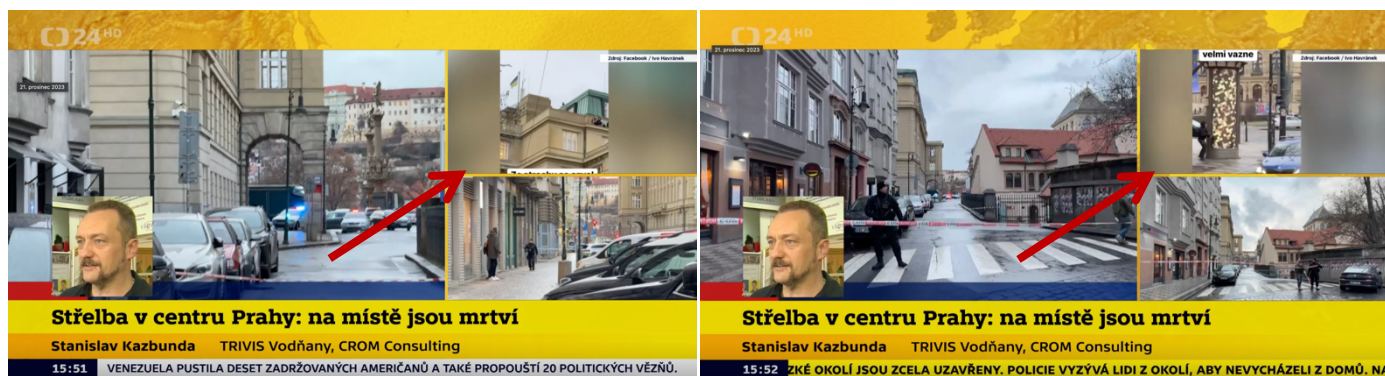
Z časové osy vyplývá, že média začala ve větším o události informovat jen několik minut předtím, než byl střelec mrtvý. Nicméně je třeba vzít v úvahu informační chaos a nejistotu – až do čtvrté hodiny nebylo zřejmé, že útok skončil. I když tedy lze zveřejňování citlivých materiálů zpětně považovat za méně nebezpečné, protože nemohlo pachatele ovlivnit, v době jejich zveřejnění se o smrti útočnicka nevědělo a bylo třeba pracovat s předpokladem reálného nebezpečí.

6. 1. 1 Nezveřejňovat informace, které by mohl útočník nebo útočníci využít

V některých médiích se objevily příspěvky ze sociálních sítí, které identifikovaly, kde se schovávají studující z FF UK před střelcem. Příkladem může být příspěvek z Facebooku, jenž sdílela např. Česká televize na sociálních sítích, ale i ve vysílání.

Použití videa studujících ukryvajících se na římsě je patrné na následujícím snímku z iVysílání ČT24 ze dne 21. 12. 2023 vlevo; vpravo nahoře je zase patrné, kde se ukryvá policie (obě videa ze stejného, soukromého profilu).

I když v době zveřejnění těchto videí byl pachatel již po smrti, média tuto informaci ještě neměla. Kolem čtvrté hodiny ještě informovala o probíhajícím policejním zásahu bez bližších znalostí o tom, co se vlastně děje. Analogické případy lze nalézt i jinde. Například Blesk ve svém on-line vydání zveřejnil již v 15:28 výpověď studujících, kde se skrývají („Jsme zabarikádováni ve druhém patře...“). Podobně Deník N zveřejnil informace, kde se nacházejí složky IZS (vpravo a dole).

Panika v centru Prahy: Střelba na filozofické fakultě, mrtví i zranění!

21. prosince 2023 • 15:28

Panika vypukla na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, která stojí na náměstí Jana Palacha v samém centru Prahy, ve čtvrtek odpoledne. Policisté vyjžděli na místo k nahlášené střelbě! Na místě jsou mrtví i zranění.

O události informovali policisté na sociální síti X. „Aktuálně zasahujeme na Náměstí Jana Palacha u nahlášené střelby ve škole. Na místo jedou v současné chvíli všechny složky IZS. Další informace poskytneme ihned, jak to bude možné“, uvedli. Na místě má být větší počet zraněných.

Notorický úkryt vrahů? V Klánovickém lese, kde zastřelili Martina s dcerkou, se zabíjáci ukryvali i dříve

„V důsledku střelby jsme na místo vysílali několik posádek záchranářů. Jedná se o větší počet zraněných“, sdělila Blesku mluvčí Záchrané služby hl. m. Prahy Jana Pošková. „Přesné číslo zatím dosud není známo. Bylo však zapotřebí vyhlásit traumaplán.“ Policisté následně uvedli, že na místě jsou mrtví i zranění lidé.

Podle muže, který na FF UK učí, přišel studentům a zaměstnancům odpoledne e-mail, aby se zabarikádovali. „Jsme zabarikádováni ve druhém patře, střelba se mělo ve čtvrtém“, řekl Blesku s tím, že byl slyšet velký počet výstřelů.

Deník N @enkocz

„Běžte odsud rychle pryč, zásah stále probíhá. Není tu bezpečno.“ Říká policista, který si nasazuje helmu, bere samopal a vyráží k filozofické fakultě. Za Rudolfínem stojí několik sanitek, desítky policistů, hasičů a záchranářů.

Policie: Běžte odsud rychle pryč, není tu bezpečno

MinutaN.cz

From denikn.cz

3:53 PM · Dec 21, 2023 · 12.9K Views

DENÍK N

21.12.15:49

„Běžte odsud rychle pryč, zásah stále probíhá. Není tu bezpečno.“ Říká policista, který si nasazuje helmu, bere samopal a vyráží k Filozofické fakultě. Za Rudolfínem stojí několik sanitek, desítky policistů, hasičů a záchranářů.

Obdobné informace popisující průběh operace, včetně evakuace studujících či pohybů a výzbroje policie bylo možné nalézt i na webech a sociálních sítích jiných médií; nicméně zde platí výhrada uvedená v úvodu této kapitoly.

Zveřejnění informací o pohybu policie či studujících, o evakuaci, umístění složek IZS nebo způsobu skrývání lidí v budově mohou představovat bezpečnostní riziko, a to jak v případě, že jde pouze o jediného aktivního střelce (u něhož můžeme předpokládat vybavenost chytrým telefonem), tak pokud má komplice (pak je riziko samozřejmě vyšší). Minimálně do té chvíle, dokud policie sama nevydá zprávu, že záchrana lidí ohrožených střelbou je ukončena, anebo že nebezpečí pominulo, měla by společensky zodpovědná média ke všem takovým obsahům přistupovat obezřetně a uvalit zvláště na videa a fotografie z místa dobrovolné informační embargo. To je samozřejmě v rozporu s dalšími dvěma hodnotami, které se při bezprostředním pokrývání střelby v žurnalistickém rozhodování uplatňují: veřejným zájmem a upoutáním publika.

Z hlediska veřejného zájmu vykonávají žurnalisté a žurnalistky klíčovou společenskou funkci, a tedy mají informovat o aktuálním dění a umožnit lidem rozhodovat se, jak na ně reagovat. Zvláště důležité je snižovat míru nejistoty a strachu ve společnosti; to je možné jen tehdy, pokud nevznikne podezření, že jsou nějaké informace zatajovány. Při publikování materiálů je tedy potřeba vždy zvažovat, zda je na nich tento veřejný zájem (pomáhají informovat veřejnost o tom, co se děje, jak se mají zachovat, kde získat pomoc) a zda přispívají ke snížení nejistoty a chaosu.

Hodnota získání pozornosti publika vyplývá z komerčního charakteru médií, ale i z potřeby médií veřejné služby soutěžit s ostatními médii ve sledovanosti. Tím je zajišťování financování žurnalistické práce, ale zároveň se tím posiluje i její dopad – noviny, které nikdo nečte, nepřinášejí společnosti žádný užitek. Je však potřeba z hlediska společenské zodpovědnosti zvažovat, nakolik jde o legitimní získávání pozornosti, a kdy média již sahají po senzaci a vytvářejí obsah pouze s cílem uspět v mediální soutěži o publikum.

Mezi klíčové faktory, které nám mohou pomoci podobné případy od sebe odlišit, tedy bude patřit především míra bezprostředního nebezpečí, která souvisí s povahou materiálů (co zobrazují, jaké informace podávají) a s časem a způsobem, v němž jsou publikovány.

Paradigmatická řešení by vzhledem k hodnotám bezpečnosti, veřejného zájmu i upoutání publika byla taková, která vybírají pouze materiály, jež neposkytují případným pachatelům citlivé informace (i kdyby je zveřejnila sama policie), nespekulovala a ukazovala realitu, ale

zároveň podávala zprávu o tom, co mají lidé dělat, kde lze získat pomoc apod. To je důležité zvláště ve chvílích, kdy je situace naprosto nepřehledná; média tak mohou předávat informace např. o linkách první pomoci, o omezeních v dopravě, o psychologické pomoci.

Jak je patrné, výše uvedené příklady se od tohoto ideálu vzdalují, a to nejen tím, že zveřejňují materiály, které mohou ohrozit bezpečnost na místě, ale nepřispívají ani ke snižování nejistoty a pocitu chaosu, ale naopak zvyšují atraktivnost zpravodajství šokujícím a akčním materiálem. Informace o výzbroji policie, umístění sanitek nebo fotografie skrývajících se studujících nepřinášejí publiku žádnou informaci ve veřejném zájmu a podstatu zprávy lze opsat slovy tak, aby nebyla bezpečnost ohrožena.

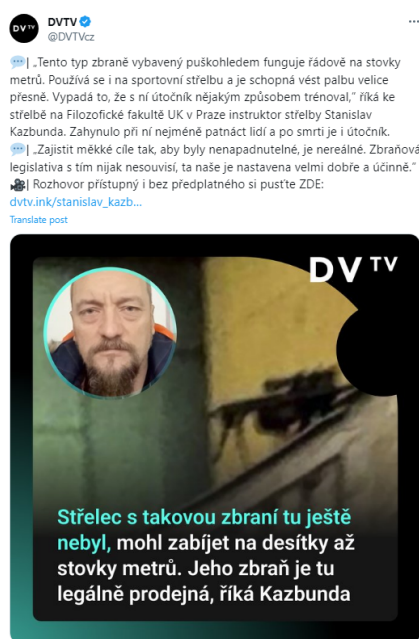
6. 1. 2 Při útoku a bezprostředně po něm se vyhýbat informacím, které mohou vést k nápodobě

Mediální zájem o masové střelby je logický a vysoká míra pokrývání těchto mimořádných událostí je v souladu s rolí žurnalistiky v demokratické společnosti. Na druhou stranu však mediální logika kontinuálního produkování nových obsahů a mediální soutěž o pozornost publika nutí redakce vytvářet i ve chvílích, kdy nejsou dostupné žádné nové informace, materiál, který rozvíjí a navazuje na sledované události. V rozporu s principy společensky zodpovědné žurnalistiky je samozřejmě šíření spekulací či neověřených zpráv, jež porušuje jeden ze základních zpravodajských principů uveřejňovat pouze ověřené informace. To se samozřejmě týká i zveřejňování prohlášení policie či státních institucí, jež na jednu stranu média šíří proto, že veřejnost by měla být s jejich obsahem seznámena, na straně druhé ale nelze bez dalšího všechny informace v nich považovat za ověřené – příkladem může být informace o domnělém telegramovém účtu pachatele, o níž hovořil policejní prezident a média ji dále bez dalšího přejímala.

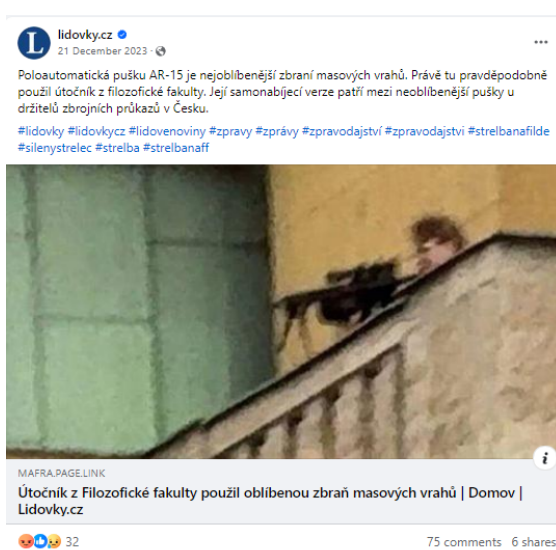

Lidové noviny, 22. 12. 2023, s. 2. K článku viz dále.

Vedle spekulací je dalším výrazně problematickým jevem zveřejňování takových informací, které mohou vést k nápodobě, tedy především přesný postup pachatele, způsob jeho příprav a vyzbrojení, jeho vlastní prohlášení či manifest apod. Například DVTV již večer po útoku zveřejnila rozhovor s instruktorem střelby (dostupný i bez předplatného), jenž detailně popisoval výzbroj útočníka, pravděpodobnou přípravu i např. to, jak se dá zbraň sehnat (níže vlevo). Podobné informace sdílely např. i Lidovky.cz (níže vpravo) a článek vyšel následující den v tištěném vydání LN (na předchozí straně).

6:42 PM · Dec 21, 2023 · 159.2K Views

Ve stejném vydání Lidových novin (22. 12. 2023, s. 3) vyšel i článek o údajném telegramovém účtu pachatele a jeho možné inspiraci útokem v Rusku (vpravo). I když autor uvádí, že jde o neověřenou informaci, kterou uvedla policie a teprve ji prověřuje, lze tento případ opět považovat za problematický. Článek nepoukazuje na kritické hlasy, které již večer upozorňovaly na nedůvěryhodnost této policejní verze a detailně popisuje obsah telegramového účtu ve vztahu ke střelbě v Rusku v roce 2021, takže mimoto, že pomáhá šířit spekulaci, může rovněž inspirovat k nápodobě (vytváří představu „řetězu“ útočníků, kteří se sice osobně nemusí znát, ale tím, že se od sebe veřejně inspiroují, mohou dosáhnout společné slávy).

Podobný obsah bylo možné nalézt i v dalších médiích, např. Novinky.cz⁴² či server Expres.cz (níže, ze dne 21. 12. 2023). U Expressu je pochybení závažnější, protože autorka nezdůrazňuje, že jde o nepotvrzenou informaci, a naopak se detailně věnuje popisu útoku, jimiž se měl údajně střelec z FF UK inspirovat.

EXPRES
ZPRÁVY CELEBRITY JEN PRO MUŽE SPORT VIDEO PODCASTY ANTYOUTUBER
#KoukolováKonečný #MasakrNaUniverzitě #MódaSaničková #StarDance

Střelec z fakulty se inspiroval těmito dvěma vrahy! Na jeden případ upozornila policie

Video plné hrůzy: Na mě střílel, ty z... ne došli. Zastavuje řádění masového vraha

Visol na Tíměch, stavění barikády z nábytku a kráčí se ve tříděch. Jak tito stateční bojovali o život

Zrůba, která popravovala studenty: Dva vraždili, naspěvovala mě ruská vražedkyně, psal David Kozák

Čtyřicetiletý David K. popravoval na půdě Filosofické fakultě Karlovy univerzity studenty. Masakr si vyzádal čtrnáct obětí a pětadvacet zraněných. Vrah se měl inspirovat v zahraničí, především pak v Rusku a v Kazani. Toto je příběh dětí, které nenáviděl svět. Čtrnáctiletá Alina Afanasikina vraždila jen před pár dny, 7. prosince tohoto roku, když otci ukradla zbraň. Dvaadvacetiletý Ilmaz Renatovič Galjavijev zase neprekousl, že jej vyloučili ze školy.

Čtyřicetiletého střelce Davida K., který 21. prosince popravil čtrnáct lidí a dalších dvacet pět zranil, měla inspirovat Ruska Alina Afanasikina. Střelcovu inspiraci zahraničím potvrdil veřejnosti i policijní prezident Martin Vondrášek. Teprve čtrnáctileté děvče střílelo na škole Brjanskou du společně, poté spáchalo sebevraždu. Alina obrátila po masakru zbraň proti sobě a zemřela cestou do nemocnice. Zprávu o tom, že se na gymnáziu stříli, dostala policie 7. prosince 2023 v 9:15.

Galerie hrůzy: Střelba do studentů na filosofické fakultě, vraždil student

Střílelo se v učebně biologie, dívka disponovala loveckou puškou Bekas-3, kterou ukradla otci. Při sobě měla i jeho lovecký nůž. Alina zranila pět osob a zabilu spolužáka. Vražedkyně měla dvojče, sestru,

Otec pachatelky Dmitry Afanasikin skončil tři dny po vraždě dle ruských zákonů před soudem. Byl obviněn z nedbalého přechovávání střelných zbraní a navádění k sebevraždě nezletilé. Dceru měl týrat, měl jí vyhrožovat a systematicky ji ponižovat. Kromě špatného skladování zbraní byl ovšem ve všech dalších bodech obvinění shledán nevinným.

Dimitry byl boxer a lovec, pracoval v soukromé bezpečnostní firmě a zbraně uchovával pod zámek, Alina měla pušku odcižit během jeho narozeninové oslavy. Ve škole byly prý detektory kovů, ovšem nefunkční. Před soudem skončila i zástupkyně ředitelky školy, která byla obviněna z nedbalosti.

Alina Afanasikina

Také Alina si vybrala symbolicky právě předvánoční čas. Důvodem k její pomstě na studentech mělo být to, že byla už od základní školy šikanována. To, že měla českého střelce inspirovat právě Alina, má vycházet ze zpráv na sociální síti Telegram. V těch měl pachatel zmínit právě jméno Rusky.

„Chci střílet ve škole a možná spáchat sebevraždu. Alina Afanasikina mi moc pomohla,” měl psát David na síti.

„Vzdycy jsem chtěl vraždit, bylo mi jasné, že se ze mě jednou stane maniak. Poté, co střílel Ilmaz jsem si uvědomil, že je mnohem výhodnější spáchat masovou, než sériové vraždy. Seděl jsem. Čekla. Snil. Toužil. Ale Alinina malíčkovost přišla první. Bylo to, jako kdyby mi přišla na pomoc z nebes. Právě včas,” stojí ve zprávách.

Ilmaz Renatovič Galjavijev vyhrožoval na sociální síti telegram tím, že se dopustí násilí, dlouhodobě. Byl dokonce vyloučen ze školy, to mu ale nezabránilo v tom, aby se do ní vrátil. Tentokrát s dlouhou palnou zbraní, která ovšem byla úředně registrovaná. Ilmaz začal střílet do studentů, zavraždil sedm žáků osmého ročníku a dva dospělé. Zranil 21 dalších lidí. Dvě postřelené děti byly v kritickém stavu. Pak obrátil pachatel zbraň proti sobě.

Nutno poznamenat, že v případě tisku je potřeba uvažovat o okolnostech předurčených mechanismem mediálních rutin, tedy především skutečností, že existují redakční uzávěrky, obsah je v určité chvíli uzavřen a vytištěn a nelze jej tedy upravovat podle aktuálního vývoje podobně jako v on-line prostředí. Nicméně kritika sdílení informace o telegramovém účtu se mezi novináři objevila již ve čtvrtek v podvečer. Právě přebírání tohoto analytického obsahu lidí, kteří se dobrovolně z hlediska své expertízy věnují ověřování informací ve veřejném prostoru nebo na ně ad hoc reagují, když je vyhodnocují jako nedůvěryhodné, lze považovat za dobrou praxi.

⁴² <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-chci-zanechat-co-nejvice-bolesti-strelec-se-zrejme-inspiroval-14letou-ruskou-40455114>

Hodnoty, které se ve výše uvedených případech projevují, lze opět mimo bezpečnost (čili zabránění případné nápodobě) a veřejný zájem považovat získání pozornosti publika. Otázka veřejného zájmu je zde závažnější, protože vědět, co se přesně stalo, jaké jsou motivy a okolnosti činu útočnicka či co selhalo ve veřejné kontrole, že k útoku došlo, je nutné proto, aby společnost dokázala vyhodnotit rizika a případná pochybení a předcházet útoku do budoucna. Mezi faktory, které budou různé případy odlišovat, bude tedy mimo času zveřejnění patřit i relevance zveřejněných informací ve vztahu k identifikaci případných pochybení. Čili je třeba uvažovat odlišně o zprávě, která odhaluje, jakou zbraní útočník střílel, a poukazuje na to, že ji lze snadno získat v kontextu možných systémových nedostatků v kontrole zbraní, od detailního popisu dané zbraně včetně příkladů, kdy byla použita, jak s ní trénovat, jak ji získat apod. Paradigmatickým řešením by tedy bylo zaměřit se v článku na možná slepá místa kontroly zbraní, na riziko, které tento druh zbraní přináší a přinést analytický materiál poukazující na problematické aspekty státní zbraňové politiky. Analogicky zveřejňovat jméno pachatele (méně pak již jeho fotografii, která nepřináší žádnou podstatnou informaci a lze ji hodnotit především jako senzační materiál) je přijatelné tehdy, když je vyváжено veřejným zájmem – tedy objevuje se pouze v míře nezbytné pro pochopení události a tam, kde je to relevantní. Typicky stačí zmínit jméno pouze jednou, anebo ve formě zkratky, a soustředit se především na ty informace, které mohou vést společnost ke snížení rizika či předcházení podobným událostem. Výše uvedené případy z Lidových novin či DVTV s tímto paradigmatickým případem nejsou konformní a mohly by přispět k nápodobě spíše než přinést společnosti podstatné informace pro vyhodnocení a předcházení rizik.

Nutno poznamenat, že čeští novináři a novinářky velmi rychle sami reagovali na sdílení takových obsahů a vyzývali své kolegy a kolegyně, aby přejali praxi z USA a nesdíleli nic, co by v rizikové době mohlo zvýšit riziko nápodoby (viz níže).

 Matěj Schneider
@matschneid

dlouhodobá poučka z USA: v tuhle chvíli neexistuje jediný dobrý důvod, proč byste měli sdílet fotku a jméno pachatele, byť byste ho měli třeba sebevíc ověřený.

[Translate post](#)

4:26 PM · Dec 21, 2023 · **207.8K** Views

 Čestmír Strakatý ✓
@cestmirstrakaty

Šíří se masivně údajný účet na Telegramu vraha z FF. Možná je to fake, pozor na to.

[Translate post](#)

 Ondřej Soukup @ondrasoukup · Dec 21, 2023

Replying to @jakubzelenka

Jestli myslíš ten Telegram, tak to je s vysokou mírou pravděpodobnosti fake.

Last edited 6:40 PM · Dec 21, 2023 · **68.1K** Views

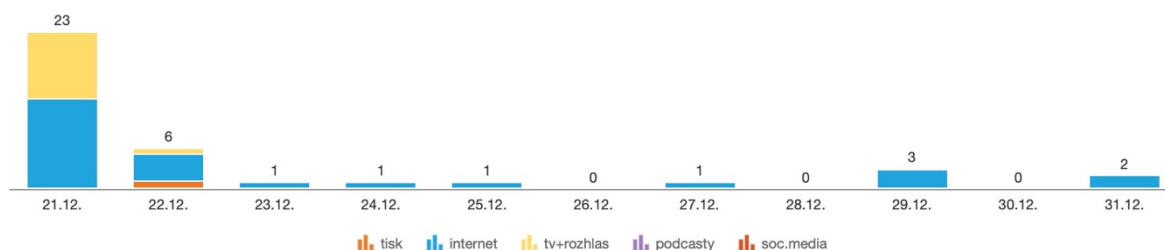
9 15 290 4

Mnohá média se rozhodla detaily nezveřejnit, či přímo upozornila publikum na to, že daný materiál nezveřejní, aby nedošlo k nápodobě (např. Krimizprávy na Primě, 21. 12. 2023). To považujeme za zvláště vhodný způsob, neboť je transparentní a publiku dává jasně najevo, proč daná informace nebyla zveřejněna a jaká je její povaha.

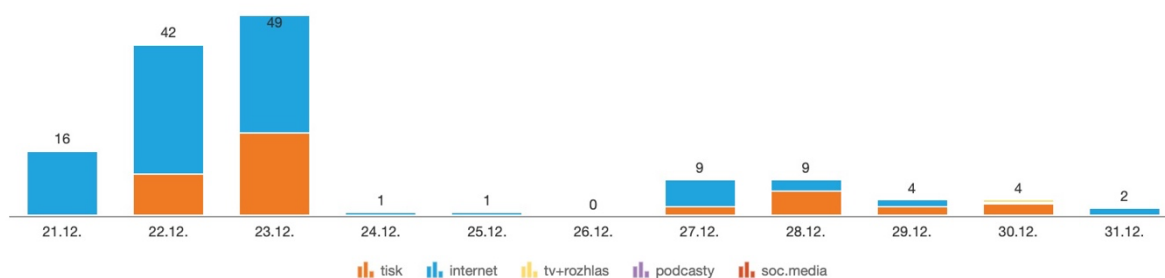
6. 2 Nezdůrazňovat střelce

6. 2. 1 Nedělat ze střelce celebrity

Pravděpodobně nejdiskutovanějším problémem pokrývání střelby na FF UK bylo zveřejňování plného jména, fotografie a informací o střelci. Nutno poznamenat, že zde je třeba brát v úvahu vliv sebereflexe, kterou média po kritice učinila, a tedy skutečnost, že nyní je dostupné pouze minimum obsahů, které tento materiál obsahovalo. Následující přehledy tedy nerepresentují reálný stav 21. – 22. 12. 2023, ale zřetelně demonstrují, že se ve zpravodajství rychle ustálilo přesvědčení, že zveřejňování identity střelce je v rozporu s pravidly novinářské práce. Jak je patrné, zvláště v tisku a v on-line médiích převážila „mírnější“ varianta uvádějící pouze křestní jméno a iniciálu příjmení (typická praxe deníku Blesk).

Přítomnost celého jména střelce v celostátních zpravodajských médiích dle mediotypů (tv, rozhlas, tisk a on-line). Zdroj: Anopress

Přítomnost křestního jména a zkrácené podoby příjmení střelce (K.) dle mediotypů (totožný vzorek). Zdroj: anopress

Uvedená data mají pro nás dvojí význam – jednak demonstrují „datové mezery“, jež zpětně znemožňují reprezentativní hodnocení médií, jednak jsou výrazem rychlé reakce a schopnosti přijmout kritiku, která se téměř okamžitě objevila nejen na sociálních sítích, ale i v profesní komunitě. Lze tedy říci, že princip minimalizace zveřejňování identity a příběhu střelce čeští novináři a novináři rychle přijali a můžeme tak dokonce hovořit o rychlém nastolení oborového konsenzu.

Příklad přijetí principu nezveřejňování identity či traumatizujících obsahů, a to i na sociálních sítích. 21. 12. 2023.

Následující příklady ukazují problematickou praxi zveřejňování identity střelce v několika variantách. V té první je zveřejněna plná identita i fotografie střelce se stručným redakčním textem, jde vlastně o komentovaný záznam z policejní databáze. Článek z tisku (Blesk) pak sice nezveřejňuje plné jméno, ale dává výrazný prostor fotografii pachatele (černá páska na oči je v tomto případě řešení, které může na čtenáře působit spíše tak, že pozornost upoutá) a zobrazuje jej i „v akci“, se zbraní na balkoně. Je zdůrazněno, že šlo o výjimečného studenta, stejně jako v třetím článku, který se věnuje popisu osoby střelce a podporuje obraz jeho

výjimečnosti (zároveň je v citaci zdůrazněna spekulace o jeho inspiraci střelbou v zahraničí) – což je prvek, který může být interpretován i jako důkaz jeho geniality („introvertní premiant“). Podle zásad pro pokrývání masových střelb by se navíc tvář střelce neměla objevit v souvislosti s obrazy obětí.

Novinky.cz
 Hlavní stránka Stalo se Domácí Vánoce Volby Zahraniční Váka na Ukrajině Komentáře Krimi Kultura Ekonomika Finance Žena Kokejky
 Internet a PC Auto/Moto Muži Věda Býdění Cestování Historie Podcasty a pořady Sport Kvalita Speciály Počasí TV program Denní tisk

Novinky.cz » Krima » Masovým vrahem je 24letý student univerzity

Masovým vrahem je 24letý student univerzity

došlo 17:00
 Jarek Šoupek

Policej ve čtvrtě odpoledne vyhlásila pátrání po Davidu Kozákoví, které spojovala s případem násilného úmrtí v obci na Kladensku. Následně vyšlo najevo, že hledaný muž je střelcem, který později odpoledne zabil deset lidí a desítky dalších zranil na pražské filozofické fakultě. Student je po smrti.

KOZÁK DAVID
 pohřešovaný muž

Datum narození 12.8.1999
 Příkazní vyhlášení 21.12.2023
 Rodinný stav svobodný
 Hmotná podoba ANO
 Očividný ANO
 Katastrální nemovitost NE
 Místní příslušnost Česká republika (CZ)
 Výška 186 až 195 cm
 Délka vlasů 22 až 26 let

Zapřítelnění
 • POKŘÁKOVÁ Katerina
 • ŠKARLATAKOVÁ Jana (žijící)
 • PRÁZDILOVÁ Lenka

David Kozák na snímku v policejné databázi

Pohřešovaný Kozák měl být podle informací, které policie v souvislosti s pátráním zveřejnila, ozbrojen.

Mladík, který byl studentem filozofické fakulty, následně zamířil do školy, kde zabil deset lidí. Desítky dalších osob byly zraněny. Policie okolo budovy fakulty neproděšně uzavřela a vyzvala obyvatele okolních domů, aby nevycházel.

Podle policie byl následně střelec eliminován a lidé z budovy mohli být evakuováni. Část studentů se zabarikádovávala v učebnách, další našli útočiště na střeše.

O motivech střelby zatím není nic známo.

ON LINE: Evakuovanou univerzitu prohlédávají pyrotechnici

Kozák absolvoval bakalářský obor historie-evropská studia a následně pokračoval v navazujícím magisterském studiu historie. Zaměřoval se na dějiny Polska.

Střelba na univerzitě v centru Prahy. Na místě 11 mrtvých a desítky zraněných

Policej se samopaly zasahují v domě na Kladensku, akce souvisí s masakrem na univerzitě v Praze

**KDO BYL ZABIJÁK DAVID K. (†24)
 ZASTŘELIL I OTCE A NASTRAŽIL BOMBU**

BRÁDIL STUDENT S VYZNAMENÁNÍM

PRAHA – Tragédie obřích rozměrů, něco, co do věřejšího odpoledne znalo Česko jen ze zahraničí. Masovou střelbu na náměstí Jana Palacha má na svědomí David K. (†24). Ještě před krvavým silénstvím v Praze zavraždil otce a umístit bombu! Ššněnší s puškou AR-15 nejspíš plánoval.

Text: restace
Foto: Blesk, dle zdrojů

reho ještě před pražským útokem zavrhl. Podle informací Bleska měl mrtví otec a tři dcery. Neakce pak umístil nástrážné výbušné zařízení z plynových bomb a odjel do 16 kilometrů vzdálené Prahy, do budovy filozofické fakulty na náměstí Jana Palacha, kde začal své krvavé silénství. Při krátení zranělo nejméně 15 lidí.

postal cenu
 Byl vysokoškolským bakalářem v oboru evropské studia, za svou práci získal cenu Mantona – Společnost, sdělovacího Polského institutu v Praze. V současnou dobu byl studentem druhého ročníku dalšího bakalářského oboru obecné historie na FF Univerzity Karlovy. Studoval s dobrým prospěchem, podle záznamů Bleska měl psaný a dvojjazyčný. Záznamové obdrže jeho obor ještě ani nezaznávalo, přes z něj se tedy na vrahu nepodobal.

Nejdřív táta, pak ostatní
 Policie po čtrnácti hodině večera zasahovala v Jelenické ulici v Hlavoňově v kladenském okrese. V domě útočnicka našli tělo jeho otce, kterého zabil.

ŠILÉNEC S LEGÁLNÍM ARZENÁLEM
 David K. stihl do každé, kdo spál čtyři litry se samonabíjejí puškou AR-15, nouti společnost, která káse a odměně po nejrozšířenější zbraní tvrzem o způsobu, tomo typy a náh. Je to, předešlým společenství na síle, je možná na větší vzájemnost, vání CT, opomně Jan Stulický, je na nury zbraně pro kaz. Ten může získat

každý, kdo spál čtyři litry se samonabíjejí puškou AR-15, nouti společnost, která káse a odměně po nejrozšířenější zbraní tvrzem o způsobu, tomo typy a náh. Je to, předešlým společenství na síle, je možná na větší vzájemnost, vání CT, opomně Jan Stulický, je na nury zbraně pro kaz. Ten může získat

Takže vypadá puška AR-15 (bez zbraň)

Touto zbraní útočnick zabil.

V domě, kde zabil svého otce, policisté zasahovali do pozdních hodin.

Vlevo Novinky.cz 21. 12. 2023, vpravo Blesk, 22. 12. 2023, s. 4.

Masakr v Praze

Do bezpečí Mnoho studentů skončilo v péči lékařů. S různými zraněními nebo v soku. Foto: Anna Boháčová, MAFRA

V pátrání Policie během dne vyhlásila po Davidovi K. pátrání, poté co zabil otce a odjel do Prahy. Repró: Policie ČR

Introvertní premiant z vesnice u Kladna

Čtyřicetiletý student z Kladenska držel legálně několik zbraní. Potýkal se s psychickými problémy. Podle policie se inspiroval střelbou v Rusku.

Domínika Hejl Hromková
reportérka MF DNES

Čtyřicetiletý David K. včera v rodinném jednopatrovém domě na Kladensku zabil svého otce.

Pak vyrazil do Prahy na přednášku, kterou měl mít ve 14 hodin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Celetné ulici. Místo toho ale vešel do budovy fakulty na

náměstí Jana Palacha. „Viděla jsem ho vcházet do dveří, já zrovna vycházela. Měli jsme se,“ popsala redaktorka jedna ze studentek. Jen těsně se tak vyhnula tragédii, která následovala.

Ve 14 hodin 59 minut se na fakultě ozval první výstřel. David K. podle informací policie ze včerejšího večera zastřelil 15 lidí a dalších 24 zranil. Poté zastřelil sám sebe.

Vysoký blondák, ročník 1999, byl legálním držitelem několika zbraní. Sousedé jej popisují jako tichého

a introvertního, ale bezproblémového člověka. „Rodinu jsem znal, byli to starousedlíci,“ řekl starosta Hostouně u Kladna Martin Krátký, odkud střelec pocházel. Dům se nachází téměř na okraji obce s 1 300 obyvateli v řadové zástavbě rodinných domů.

Cena za bakalářskou práci

Zavražděný otec pracoval na letišti, mimo jiné tam byl odborářem. Policieji složky včera na letišti rovněž zasahovaly. Policieji mluv-

čí Ondřej Moravčík potvrdil, že šlo o jedno z prověřovaných míst v souvislosti s událostmi v centru hlavního města.

David K. měl ještě sestru a matku, která podle sousedů v domě také bydlela. Včera ji tam však nikdo z oslovených sousedů neviděl.

Pachatel na fakultě studoval na Ústavu světových dějin. Policisté o něm včera řekli, že na škole patřil mezi premianty. Absolvoval bakalářský obor historie – evropská studia a následně pokračoval v navaz-

jícím magisterském studiu historie. Zaměřoval se na dějiny Polska.

Letos květnu za bakalářskou práci získal cenu Mariana Szyrkowského udělovanou Polským institutem v Praze pracím zaměřenými právě na Polsko. Psal o rolnickém povstání v Haliči a Krakově v 19. století. Institut cenu uděluje od roku 2018. Ústav vede profesor Václav Hoříčková. Na Davida si však nijak výrazněji nepamätuje. „Můj student to nebyl, možná jsem se s ním ani nese-
tkal. A pokud ano, tak jen letmo.“

Ten člověk se inspiroval obdobnou hrůznou událostí v zahraničí.

popsal Hoříčková, který také budovu opustil 10 minut před útokem.

Psal deník na internetu?

Podle informací MF DNES se David K. potýkal s psychickými problémy. Policie včera ještě oznámila, že vše nasvědčuje tomu, že David K. vraždu plánoval a inspiroval se v zahraničí. Policieji prezident Martin Vondrášek uvedl, že se „ten člověk inspiroval obdobnou hrůznou událostí v zahraničí“.

Na internetu včera kolovaly snímky ze sociální sítě, na které si psal deník. V něm se svěřoval, že chce zabít otce a chce zemřít. V průběhu včerejšího večera se ale ohledně pravosti účtu objevily pochybnosti.
S přispěním Roberta Božovského

MF Dnes, 22. 12. 2023, s. 4.

Při hodnocení těchto případů opět vyjdeme z hodnotové struktury analogické těm předchozím – mimo bezpečnosti (nezveřejňovat, aby nedošlo k nápodobě) zde hraje roli veřejný zájem a upoutání pozornosti publika. Závažnou hodnotou, z níž vyplývají i faktory odlišující hodnocení různých variant, je veřejný zájem. Na jednu stranu je povinností médií informovat, a to nejen proto, aby veřejnost věděla, *co se děje*, ale aby se snížila i míra nejistoty (např. že je něco zamlčováno a mohou se šířit spekulace či přímo dezinformace, např. že šlo o Ukrajince). Zároveň je však potřeba brát v úvahu, jaké informace a jak jsou prezentovány. Ideální novinářská práce tak používá jméno i detaily o identitě a osobnosti střelce pouze minimálně, a to tehdy, pokud je to přímo relevantní, zároveň zveřejňuje takové informace, které mohou vést

k pochopení motivace činu, jeho okolností a identifikovat případné selhání systému. Nevytváří obraz, který by glorifikoval či podporoval představu, že pachatel je výjimečná, následováníhodná osoba, anebo že jeho čin je řešením problémů.

Článek na Novinky.cz nepřináší žádné relevantní informace, pouze zveřejňuje identitu pachatele, a je třeba ho tedy považovat jako velmi vzdálený paradigmatické praxi. V podstatě slouží pouze k upoutání pozornosti publika na internetu, protože je zde reálný předpoklad, že se bude toto zjištění šířit. Blesk věnoval střelci rozsáhlý prostor, jemuž dominuje jeho fotografie. I přesto, že jsou oči na snímku překryty černou páskou, jde o nejdůležitější prvek tiskové strany, který navíc s výrazným titulkem zdůrazňujícím výjimečnost pachatele („student s vyznamenáním“) vytváří glorifikující vyznění; obdobně titulek z MF DNES, jenž navíc zdůrazňuje „obyčejnost“ či „lidový původ“ pachatele („premiant z vesnice u Kladna“). Blesk zveřejnil i snímek, ukazující pachatele při střelbě z balkonu, MF DNES zase jeho tvář vedle tváří obětí (i když oběti tiskové straně dominují). I přesto, že text obou článků z tištěných médií obsahuje informace, jež jsou ve veřejném zájmu (vynecháme-li spekulaci o telegramovém účtu), celkové vyznění se vzdaluje od paradigmatické praxe a vytváří obraz, který zdůrazňuje zvláštnost pachatele a vytváří z něj celebritu.

Zvláštním problematickým materiálem, který média zhusta využívala, bylo video z mobilního telefonu pořízené reportérem serveru Aktu.cz Jiřím Formanem. To zachycuje pachatele na balkonu Filozofické fakulty UK se zbraní, jak se skrývá, a to bezprostředně předtím, než zemřel. Součástí videa je i komunikace policie a výzvy reportéra, aby pachatel střílel na něj; Forman se sám stal aktivním účastníkem dění. Tuto skutečnost metodicky pomíjíme, protože jde o samostatný a specifický problém, jenž přesahuje rámec studie. Považujeme za správné ale upozornit na skutečnost, že role novinářů a novinářek na místě by vždy měla být v souladu s principem zachování bezpečnosti a koordinace s policií či záchrannými složkami (viz předchozí zásada o nezvyšování míry rizika).

Video je v rozporu s principy pokrývání masových střelb především z toho důvodu, že zobrazuje pachatele v akci a posiluje tak význam jeho činu tím, že jej „popularizuje“. Veřejný zájem by na tomto videu byl pouze tehdy, pokud by ukazovalo na nějaké systémové pochybení, a i tak by v paradigmatickém případě mělo zobrazovat pouze ty části, které jsou nezbytné k pochopení takové systémové chyby. Fotografie útočícího střelce se zbraní nepřináší žádnou informaci veřejného zájmu a jsou pouze výrazem přitáhnout pozornost publika, což lze učinit i jinak a společensky zodpovědněji. Je zde samozřejmě potřeba brát v potaz i skutečnost, že jde o potenciálně traumatizující materiál nejen pro ty, kteří akci zažili, ale i ve formě sekundární traumatizace může zasáhnout další jedince.

Kazuistickým faktorem zde tedy je vlastně pouze přítomnost informace, která by odhalila nějaké systémové selhání. V tomto konkrétním případě to může být spekulace, která se ve veřejném prostoru objevila, zda mohli či nemohli policisté zastřelit pachatele dříve. Vzhledem k tomu, že jde o odbornou balistickou otázku, nepovažujeme tuto informaci za dostatečný důvod pro ospravedlnění zveřejnění tohoto videa. O to překvapivější je, že se objevilo opakovaně např. i ve vysílání České televize. V hlavní zpravodajské relaci TV Nova byl záznam odvysílán (zřejmě) ve své úplnosti, doplněný rozhovorem s Jiřím Formanem, jenž navíc obsahoval v tu chvíli již zastaralé informace (např. reportér si nebyl jistý, zda byl pachatel studentem školy).

Nova, Televizní noviny, 21. 12. 2023

Čládek televize, Události, 21. 12. 2023

Česká televize, Události 22. 12. 2023 (vlevo), CNN Prima News, 21. 12. 2023 (vpravo)

EXKLUZIVNĚ 21. prosince 2023 21:41

Celý článek jen pro členy **iDNES Premium**
Chcete číst prémiové texty bez omezení?

Předplatit se slevou 45 % >

Ve čtvrtek zemřelo rukou střelce Davida K. 14 obětí, 25 lidí je zraněných, z toho deset lidí těžce. Jedním z prvních na místě střelby u Filozofické fakulty Univerzity Karlovy byl kameraman Jiří Forman. Útočnicka se snažil křikem odlákat od pokračování masakru. Redakci iDNES Premium celé video poskytli.

„Tady jsem, střelaj po mně,“ volá na videu Forman z portálu AKTU.cz, který se tak snažil zachránit studenty utíkající z budovy fakulty. V tu chvíli se kryl za zeď Rudolfína, která je naproti místu útoku. „Neměli

iDnes.cz Premium, 21. 12, 2023

Za zvláštní úvahu stojí skutečnost, že některý obsah (viz výše) byl dostupný pouze jako „prémiový“ čili za paywallem. Jde samozřejmě o další potenciálně významný faktor pro posuzování konformity žurnalistické práce s paradigmatickou praxí; nicméně vzhledem k tomu, že většinu našeho materiálu jsme čerpali z volně dostupných on-line obsahů, metodicky jej pomíjíme. Je však k další diskuzi, zda jde o dostatečné ospravedlnění případného porušení zásad pro společensky zodpovědná média.

6. 2. 2 Stigmatizace

Dalším výrazným problémem, na který se zaměřují zásady pro zpravodajství o masových střelbách, je stigmatizace lidí s duševním onemocněním. Za paradigmatickou praxi lze považovat takovou, která se vyhýbá stigmatizujícímu jazyku, jenž ve vztahu k duševním onemocněním či poruchám používá expresivní či hanlivé výrazy („šílenec“, „psychopat“ apod.), podporuje mylnou představu, že lidé s duševními onemocněními jsou násilní, anebo média dokonce prezentují laické diagnózy či diagnostiku lékařů, kteří dotyčného jedince sami nevyšetřili.

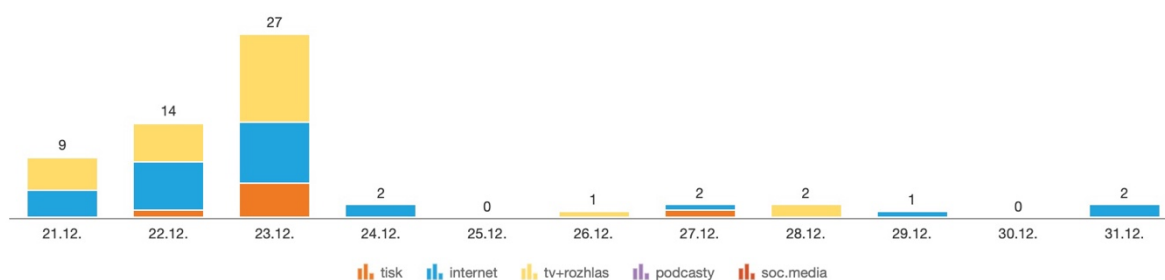
*Co to je stigmatizující jazyk? Nejde o „korektnost“, ale o přesnost. Stereotypy a zažitě mediální zkratky nejen stigmatizují, ale především neodpovídají realitě. Podle materiálu vydaného Národním ústavem duševní zdraví lze za stigmatizující vyjádření považovat např. slovní spojení, která ztotožňují jedince s jeho potížemi („Marta je schizofrenička“ namísto „Marta má diagnostikovanou schizofrenii“), anebo generalizující jazyk, který nezohledňuje rozmanitost duševních onemocnění a jejich různé projevy („Je duševně nemocný“ namísto „Byla mu diagnostikována deprese, která se u něj projevuje tak, že...“). V případě, že není známo, o jakou nemoc se jedná, je lepší napsat „má duševní onemocnění“ než je přivlastňovat jako osobnostní aspekt. Naprosto vyloučené by měly být dehonestující, hanlivé a lidové výrazy, a to nejen „šílenec“, „blázen“ nebo „psychopat“, ale i mírnější „cvokař“. Vždy lze nalézt přesnější a neutrálnější vyjádření: „člověk s duševním onemocněním“, „psychiatrická nemocnice“, „pacient“ či „klient psychiatrické péče“. Nestigmatizující jazyk by se zároveň měl vyhýbat vazbám, které vyjadřují negativní pohled na kvalitu života lidí s duševním onemocněním („Petr trpí depresí“ – „Marta je postižena poruchou“). Používat diagnóz (zvláště schizofrenie) v nevhodných či nelékařských souvislostech je rovněž problematické („schizofrenní myšlenky“). Zvláštní otázkou je užití slov psychopat a psychóza, které mají svoji lékařskou definici. Psychóza je onemocnění charakteristické výraznými změnami ve vnímání a prožívání, jež mohou vést až k odtržení od reality. Je léčitelná. Psychopat je člověk s poruchou osobnosti, nikoliv násilný člověk, jak toto slovo mylně používají média (násilná je jen malá část těchto osob). V odborné komunitě se od těchto slov již ustupuje, měli by tak činit i lidé z médií. Viz *MediaGuide* Na rovinu o duševním zdraví a nemoci, dostupné on-line na webu narovinu.net.*

Typickým projevem stigmatizace tedy bývá používání adjektiva „šílený“ v souvislosti s pachatelem nebo jeho označování jako „šílenec“. Z monitoringu celostátních zpravodajských médií je však zřejmé, že čeští novináři a novinářky se ve většině případů tomuto jednoduchému stigmatizujícímu jazyku vyhýbali. Bližší pohled do dat ukazuje, že množství výroků používajících stigmatizující jazyk pochází z rozhovorů s experty a mluvčími jsou v tomto případě často zástupci bezpečnostních sil nebo ministerstva vnitra⁴³ (např. sousloví „šílený střelec“ použil mluvčí policie ČR Jan Daněk – Krimi zprávy, 23. 12. 2023 nebo Martin Hrinko, bývalý ředitel České pořádkové policie – CNN Prima News, 23. 12. 2023, v ranním i odpoledním vysílání; rovněž Vít Rakušan – dopolední vysílání ČT24, 22. 12. 2013) či soudnictví Josef Baxa (ČT24, Události, komentáře, 22. 12. 2023). U těchto lidí bychom

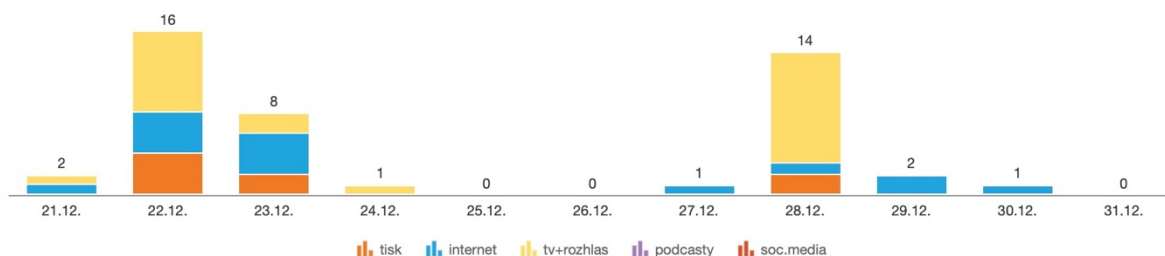
⁴³ Použití maskulina je zde oprávněné – při rešerších byli jako mluvčí, kteří používali stigmatizující jazyk, nalezeni muži.

očekávali citlivější přístup k jazyku, protože jako zástupci státních institucí mají ve společnosti značný vliv.

Poněkud překvapivé je, že stigmatizující jazyk bylo možné nalézt i u lékaře (Cyril Mucha z Ústavu všeobecného lékařství, 1. LF UK, ČT24 22.12.2023, 90“ – používal pojem „šílenec“ opakovaně) nebo kněze Tomáše Halíka (22. 12. 2023, Události, komentáře, ČT24; Halík slovo použil dvakrát a navíc se pouštěl i do laické diagnostiky, v níž dával do souvislosti střelce, psychické poruchy a mladé lidi – „Já si myslím, že to tak není, já nemám pocit, že ten člověk byl psychotik, tedy šílenec, já myslím, že to byl těžký psychopat, ale to nechme psychiatrům, který tady budete mít, a že v té společnosti je vlastně velice mnoho lidí, zvláště mladých lidí, kteří jsou jaksi psychicky dekompenzovaní, rozhození, podepsal se na tom covid [...]“). Tyto případy samozřejmě nelze přičítat na vrub médiu (pokud nejde o záznam, kde lze požádat respondentku či respondentku, aby vyjádření zopakovali nestigmatizujícím způsobem), ale lze uvažovat o vhodné praxi, kdy by novinář či novinářka mohli upozornit mluvčí na použití nevhodného pojmu a komentovat to. Zvláště u příkladu Tomáše Halíka by bylo vhodné, kdyby moderátorka, jež se ho tázala na obsah kázání, jej upozornila, že je nevhodné, aby se vyjadřoval k psychiatrickým diagnózám lidí, které sám nevyšetřil.

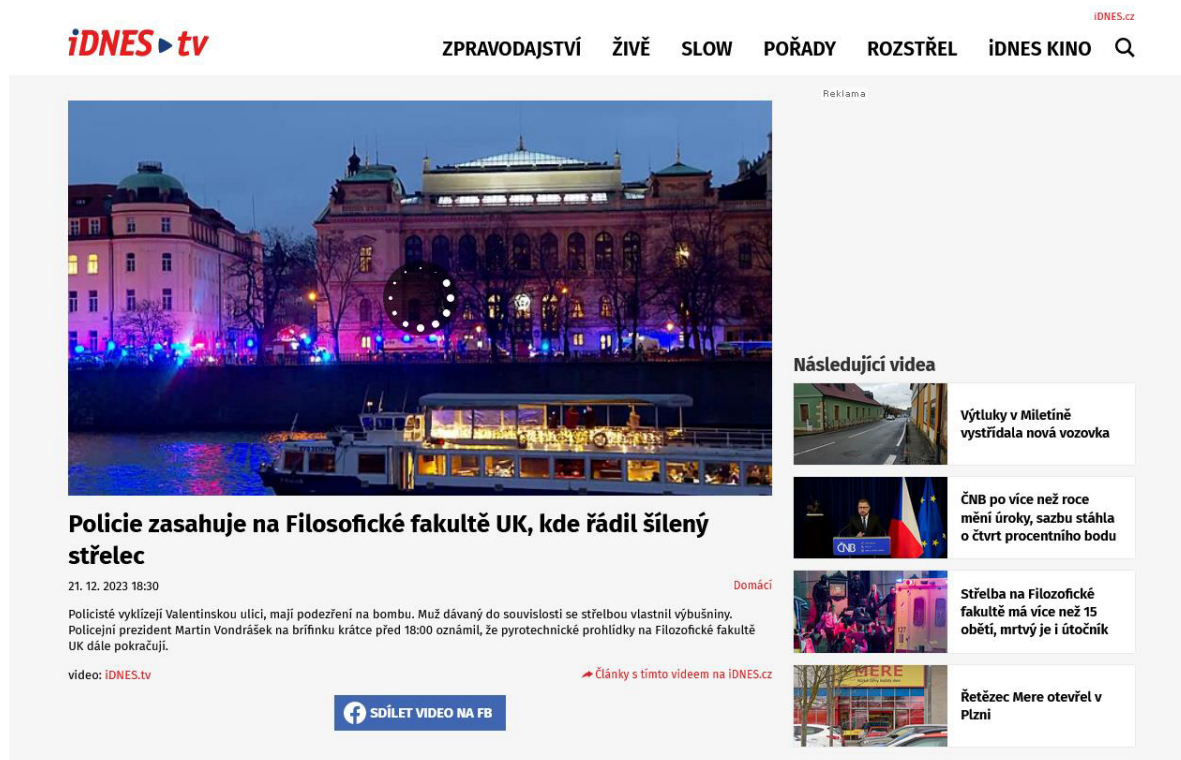
Přítomnost fráze „šílený střelec“ dle mediatypů (totožný vzorek). Zdroj: Anopress

Přítomnost slov „šílenec“ a „střelba“ dle mediatypů (totožný vzorek). Zdroj: Anopress

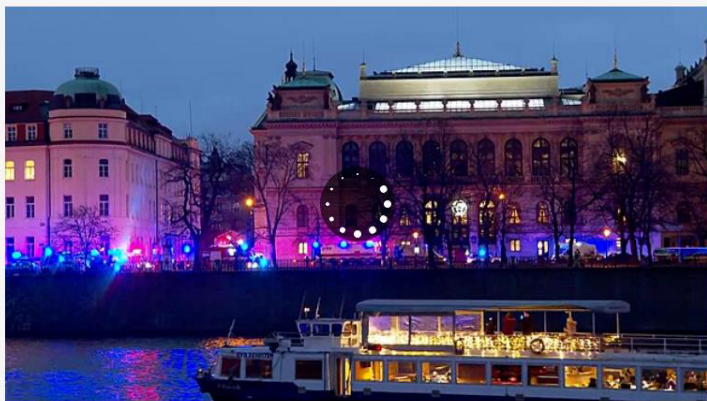
Přesto lze ukázat příklady nevhodného použití jazyka i moderátorů a redaktorů, např. v dopoledním vysílání ČT24 (23. 12. 2023) redaktor opakovaně použil sousloví „šílený střelec“ při kladení dotazu respondentovi (jenž toto sousloví sám nepoužíval): předtím 10:00 „[...] napodobit tento šílený čin, ten se nedá vyloučit, ono to je těžko pochopitelné. Dokážete

nám popsat, jak taková psychická infekce mezi podobně narušenými jedinci probíhá?"; „Osm palných zbraní, osm legálně držených palných zbraní vlastnil šílený střelec z Filozofické fakulty.“ V tomto případě navíc redaktor použil ještě sousloví „narušený jedinec“, které považujeme rovněž za stigmatizující. Obdobně komentátor ČRo Petr Hartman v podvečerním vysílání ČRo Plus: „Na dnešní den vyhlásila vláda státní smutek, reagovala tím na tragédii, ke které došlo na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Šílený střelec tam připravil o život 14 lidí.“ Další příklady lze nalézt i na CNN Prima News (podvečerní vysílání, 21. 12. 2023), anebo v on-line médiích – na iDnes TV (21. 12. 2023) či serveru Seznam Zprávy (21. 12. 2023), viz níže.

iDNES tv ZPRAVODAJSTVÍ ŽIVĚ SLOW POŘADY ROZSTŘEL iDNES KINO

Reklama

Policie zasahuje na Filozofické fakultě UK, kde řádl šílený střelec

21. 12. 2023 18:30 Domáci

Policisté vyklízejí Valentinskou ulici, mají podezření na bombu. Muž dávaný do souvislosti se střílbou vlastnil výbušninu. Policejní prezident Martin Vondrášek na brífinku krátce před 18:00 oznámil, že pyrotechnické prohlídky na Filozofické fakultě UK dále pokračují.

video: [iDNES.tv](#) [Články s tímto videem na iDNES.cz](#)

[SDÍLET VIDEO NA FB](#)

Následující videa

- Výtulky v Miletíně vystřídala nová vozovka
- ČNB po více než roce mění úroky, sazbu stáhla o čtvrt procentního bodu
- Střelba na Filozofické fakultě má více než 15 obětí, mrtvý je i útočník
- Řetězec Mere otevřel v Plzni

Dvě patra pod střelcem. Křičeli na nás: Utíkejte, co můžete

 RADEK KEDROŇ

Autentický snímek pořízený studentkou z okna fakulty v 15:08. Přijíždějí první policejní vozy, lidé v budově začínají chápat, že se kolem nich odehrává drama.

18:30

Studentka historie Jana popisuje okamžiky, které předcházely tragédii v budově Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Ve chvíli, kdy se začalo střílet byla v dubově Filozofické fakulty jenom o dvě patra níž než šílený střelec.

„Zesahovky na nás křičeli: Utíkejte, co nejrychleji můžete. To byl asi nejhorší moment – běžíte v zástupu lidí zády ke střelbě,“ vypráví studentka a stále se jí třese hlas.

VYDALI JSME

18:36

Po úniku oxidu uhelnatého v Litvínově záchranáři převzali do péče 10 dětí

18:32

Online: Nenávídím svět a chci zanechat co nejvíc bolesti, napsal střelec

18:30

Ve většině velkých měst teplo podraží. Prošli jsme ceníky pro rok 2024

DALŠÍ ČLÁNKY

Zatímco v prvním případě (předchozí strana) iDnes TV je stigmatizující jazyk použit přímo v titulku, v článku na Seznam Zprávy (nahore) v těle textu, což jeho závažnost poněkud snižuje. Výrazně však se stigmatizujícím jazykem pracují bulvární média, příkladem může být Blesk („šílený střelec“, „šílený arzenál“) – zde upozorňujeme i na použití fotografie střelce na balkoně fakulty (Blesk, 23. 12. 2023, s. 6):

ZABIJÁK SI VRAŽEDNĚ ZBRANĚ POŘIZOVAL BEZ POVŠIMNUTÍ ÚŘADŮ

ZBROJÁK MĚL OD JARA ...ovšem arzenál šílený!

Jedna ze zbraní, kterou útočník na fakultě použil.

Zabiják na ochozu fakulty.

NOVELA LEŽÍ VE SNĚMOVNĚ

Čtete také na str. 11 až 13 a 16

PRAHA (bek) – Zbrojný průkaz (ZP) měl šílený střelec David K. (24) získat teprve na jaře. Od té doby si pak legálně pořídil celý arzenál zbraní a nikdo si toho nevšiml. Jak je to možné? Samopal 61 Škorpi-on, pistole Glock 47 a 45, brokovnice Fran-colin Guardian, pistole Beretta 71 a SIG Sauer P322 a opakovač pisto-le Savage Arms I10 PCS. takovou zbrojní výbavu si David K. dokázal legálně pořádit podle serveru Neovlivni.cz. Policie dokonce uvedla, že měl zbra-ni osm (u FF střelce údajně z útoč-né pušky AR-15). Kde na ně vzal? Jak je dokázal od května koupit? A proč nikomu takové ozbrojov-ní nepřišlo podezřelé? „Důklad-ně prověříme, zda selhal systém, či jednotlivec,“ řekl náměstek policej-ního prez-identy Tomáš Kubík. Registr údajně není nastavený na to, aby spustil alarm při zakoupe-ní většího množství zbraní v krátké době. „Dříve jsme měli dobrou zbraňo-vou legislativu, kterou ale politici rozměnili. Mnozí třeba ne-tuší, že pro získání ZP není potře-ba provést psycholog-ický testem. Zdravot-ní způsobilost posoudí praktický lékař. Je třeba řada změn včetně prá-vě povinných psychotes-tů, zkrácení doby udělení ZP na dva roky z deseti či zavedení kaž-doročního přezkoušování,“ sdělil Blesku bezpečnost-ní expert Jiří Vojáček. Dlouhou zbraň si podle něj může majitel ZP dokonce nárokovat! Bývalý policejní instruktor PCR Pavel Černý, který se věnuje výcvi-ku mezinárodních jednotek, Bles-ku naopak řekl: „Naše zbraňové zákony by nám mohly jiné země jen závidět. V připravované novele je plno výborných věcí, ale také – oproti slibům vlády – zpřísně-ní zbraňové legis-lativy. Každý systém nebo někdo v něm sa-mozřejmě může udělat chybu, stojím ale za tím, že zbraňová legislativa je dostatečně přísná a podmínky jsou efektivní.“

Blesk, 27. 12. 2023, s. 4–5.

Pozoruhodné je i použití pojmu „šílenec“ v komentáři, který jinak kritizuje média za způsob, jakým pokrývala střelbu na FF UK. Jan Klesla v článku *Většina médií střelbu na filozofické fakultě nezvládla* (lidovky.cz, 30. 12. 2023)⁴⁴ napsal: „Pro nikoho z nás není ve skutečnosti důležité, kdo byl onen šílenec a jakými myšlenkovými pseudopochody obhájuje svůj čin.“

Podobně Martin Hampejs ve svém komentáři ze dne 23. 12. 2023 nazvaném *Jste v pohodě? Neřešme bezpečnostní rámy, ale psychické zdraví* uvedl: „Měli [oběti] před sebou večírky, svatby, možnost mít děti, které jednou budou studovat. Možná by chodily na stejnou školu.

A jeden šílenec je o to všechno připravil. Jeden šílenec s mnoha zbraněmi.“⁴⁵ Zde je použití stigmatizujícího jazyka o to pozoruhodnější, že komentář vyzývá k větší citlivosti k duševním problémům mladých lidí; zároveň ale duševně nemocné stigmatizuje.

Jak je patrné, tyto příklady se od sebe výrazně liší různými faktory – použitím stigmatizujícího jazyka v titulku či těle textu, zda jej použil někdo z mluvčích a rovněž kontextem čili zda jde pouze o označení střelce, anebo je součástí širší úvahy o duševním zdraví (v nejhorším případě laické diagnostiky). Je tedy patrné, že se použití stigmatizujícího jazyka projevuje nejen jako výraz hodnoty získání pozornosti publika (zde zvláště v případě iDnes TV nebo Blesku), ale i veřejného zájmu, a to zvláště u mluvčích, kteří se takto snaží nevhodným způsobem veřejně

⁴⁴ https://www.lidovky.cz/nazory/klesla-strelba-filozoficka-fakulta-karlova-univerzita.A231229_160022_In_nazory_rkj

⁴⁵ https://www.lidovky.cz/nazory/strelba-filozoficka-fakulta-psychicke-zdravi.A231222_192154_In_nazory_pev

artikulovat nutnost věnovat pozornost duševnímu zdraví populace. Je zde tedy třeba uvažovat více paradigmatických variant, a to pro případ, že stigmatizující jazyk použije respondent či respondentka, dále že je součástí rutinního zpravodajského textu či vstupu, anebo když je použit vědomě jako součást publicistického obsahu, který se zabývá vztahem mezi duševním zdravím a násilím. V první variantě lze za nejlepší považovat upozornění mluvčích na to, že stigmatizující jazyk použili, případně změnit téma hovoru tehdy, když se pokouší vytvářet laické diagnózy. V druhé alternativě je ideální se stigmatizujícím jazyku úplně vyhnout, protože zde nevyjadřuje relevantní novinářskou hodnotu veřejného zájmu a publikum lze upoutat i jinými prostředky. Třetí případ je nejzajímavější a projevuje se v něm nejsilněji hodnota veřejného zájmu, protože komentáře či analýzy na tato téma mohou výrazně přispět k porozumění motivů, okolností, ale třeba i mediálního pokrývání masových střelb. Zde lze za ideální situaci považovat takovou, kdy autor či autorka se stigmatizujícím jazykem pracuje vědomě a kriticky a dekonstruuje jej spíše, než aby byl použit jako laciný literární prostředek k upoutání pozornosti.

Výše uvedené příklady nalezené v českých médiích ve svých okolnostech odpovídají všem těmto zmíněným variantám, takže je považujeme za porušení společensky zodpovědné žurnalistiky. Na závěr chceme poukázat i na skutečnost, že stigmatizující jazyk používali i novináři a novinářky ve své individuální komunikaci na sociálních sítích. I když nejde přímo o mediální obsahy zpravodajské povahy, jde o obdobně problematickou praxi, a to především pro dosah, který příspěvky známých lidí z médií mají (příklady ze sítě X vpravo).

6. 3 Respektovat oběti

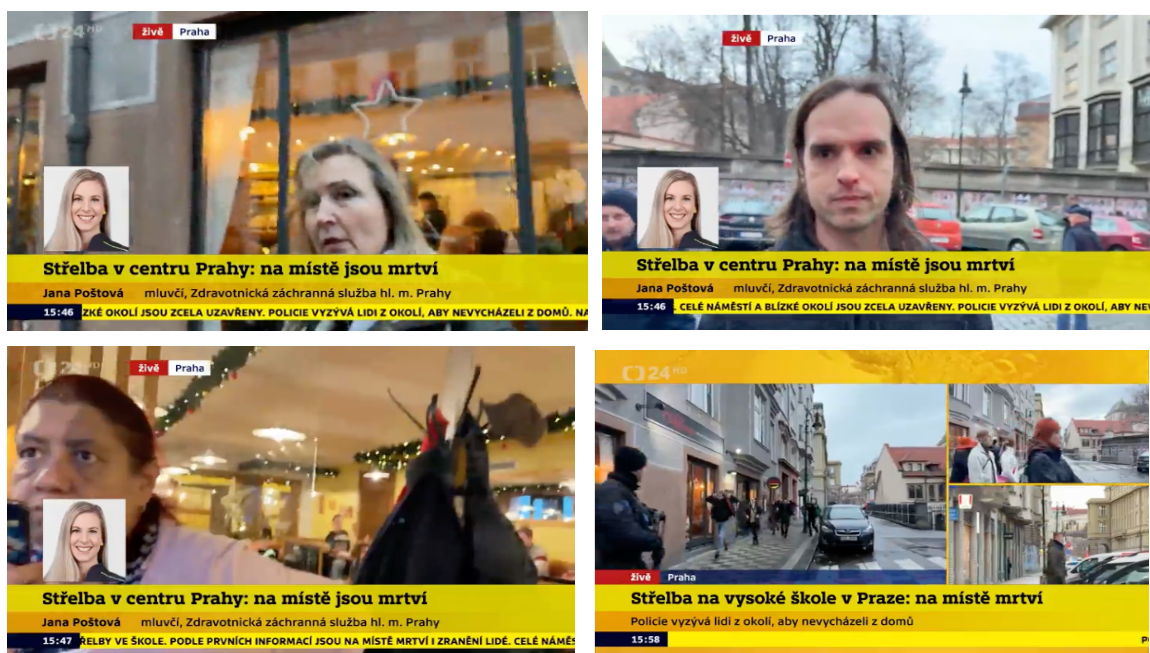
Společensky zodpovědná žurnalistika by se měla snažit co nejvíce snížit psychologické dopady tragédií, jako je masová střelba, a to především předcházením retraumatizace či sekundární traumatizace, stejně jako by měla přispívat k hojení ran a smíření, a to jak na individuální (oběti), tak i kolektivní (společnost) úrovni. Tím není řečeno, že se média nemají příběhům a zkušenostem obětí věnovat, spíše naopak – do popředí zde namísto *veřejného zájmu*, který hrál klíčovou roli v předchozích dvou principech, vystupuje *lidský zájem*, jemuž jsme se věnovali v teoretických východiscích.

Následující kazuistiky jsou proto z toho hlediska pouze částečné, protože nezohledňují (a bez dalšího sběru materiálu přímo mezi oběťmi a lidmi z médií pro nedostatek dat o okolnostech vzniku těchto obsahů ani nemohou zohledňovat) způsob, jakým novináři a novinářky s oběťmi komunikovali, zda od nich měli vždy plný a dostatečně informovaný souhlas apod. Vytýkáme proto tento problém před závorku a upozorňujeme na něj jako na nutnou součást paradigmatické praxe, která by měla vycházet ze zásady, že veškeré reportování o obětech by mělo být již od počátku vždy citlivé k jejich potřebám, emocionálnímu stavu a za plného a informovaného souhlasu. Tím se lidský zájem liší od veřejného, který zde (na rozdíl od informací o pachateli, střelbě či jejich systémových podmínkách) není.

6. 3. 1 Předcházení retraumatizaci a sekundární traumatizaci

Novináři a novinářky se do kontaktu s oběťmi zhusta dostávají již při činu samotném, pokud např. mají na místě vlastní štáb. V takovém případě je potřeba postupovat velmi citlivě a vycházet z předpokladu, že člověk, s nímž hovoříme, se nachází v tak extrémním psychickém vypětí, že nedokáže s médii komunikovat s plnou pozorností a vědomím účinků vlastního jednání. „Lov“ na oběti při tragédiích či katastrofách patří mezi ty nejméně obhajitelné metody novinářské práce, protože nepřináší žádné podstatné informace, pouze má za cenu dalšího rozrušování obětí a nerespektování jejich osobní integrity a lidské důstojnosti zvyšovat atraktivitu zpravodajství (senzacionalismus). Nedomníváme se, že by bylo možné nalézt paradigmatický případ, v němž by bylo ospravedlnitelné takový materiál pořizovat – neboť i když oběť sama novináře či novinářku vyhledá, není vlivem stresu pravděpodobné, že si je plně vědoma účinků svého jednání ve vztahu k médiím (a později může svého rozhodnutí např. litovat).

Příkladem takového porušení zásady respektu k obětem může být živý přenos z místa střelby (resp. bezprostředního okolí, v němž se nacházel reportér Dušan Šulc) na ČT24 21. 12. 2023.

ČT24, 21. 12. 2023, živé vysílání z místa střelby.

Pokud pomineme již v této studii diskutovanou skutečnost, že záběry, které novinář kontinuálně pořizoval v době, kdy ještě nebyla známa informace, že pachatel je po smrti, mohou narušovat bezpečnost prchajících lidí (protože ukazují, kudy unikají – viz první zásada snižování rizika), v rozporu s principem respektu k obětem bylo jeho úsilí získat od nich nějaké svědectví. Publikum v přímém přenosu sledovalo, jak Šulc doslova pronásleduje lidi, kteří utíkali od filozofické fakulty, dotazuje se jich či je žádá o rozhovor; za zvláště problematické je potřeba považovat např. oslovení ženy, která v přilehlé restauraci telefonuje, anebo komunikaci se studujícími, kteří zrovna přibíhají s rukami za hlavou. Je zcela zřejmé, že se tyto lidé nacházeli v extrémním psychickém vypětí a jakákoliv komunikace s médii v takové chvíli je zcela nevhodná.

Poněkud odlišný případ jsou záběry obětí, které se skrývaly na místě činu, jež byly zveřejňovány nejen v průběhu střelby (tomuto problému jsme se již věnovali), ale rovněž v následujících dnech. Do této kategorie spadá i samotný útok pachatele. To vše jsou mediální obsahy, které mohou působit traumatizující účinek, a to nejen na ty, kteří útok prožili. Může rovněž dojít k sekundární traumatizaci těch, kteří přímo na místě nebyli, ale obrazový materiál na ně může takto působit. Pro další rozbor vybíráme dva příklady, a to fotografie a video studujících ukrývajících se na římské budovy fakulty, a záběry střelce se zbraní. V obou těchto případech podle našeho názoru není obhajitelný veřejný zájem, ale pouze lidský – obrazy

přibližují, ilustrují či doplňují zkušenost vypovídajících obětí nebo mají působit na publikum tak, aby si dokázalo představit, jaké to bylo být účasten střelby. V takovém případě je potřeba volit materiály zvláště citlivě a hodnota atraktivita pro publikum (senzačnost) zde nemůže ospravedlnit zveřejnění potenciálně traumatizujících obsahů. Faktorem, který může pomoci odlišit různé případy, je míra explicitnosti záběrů, nakolik zobrazují trpící lidi nebo zdroj utrpení, a potom také použití různých nástrojů, kterými média mohou na traumatizující obsah upozornit a dát tak publiku možnost se mu vyhnout (například upozornění slovem či obrazem, že následující fotografie či video mohou být traumatizující). Paradigmatická praxe tedy volí pro konstrukci zpravodajských obsahů pouze takový obrazový a zvukový materiál, který je vůči obětem citlivý, u něhož je minimalizován eventuální traumatizující efekt či je na něj publikum upozorněno, stejně jako neobsahuje přímé záběry z útoku a trpící lidi.

Ikonickou se stala fotografie studujících skrývajících se na římsě – stala se ostatně součástí i zahraničního zpravodajství o události. Z hlediska výše uvedeného jde o obraz, který evokuje stres a nejistotu lidí, kteří se skrývají před útočníkem, a i když nezobrazuje utrpení v detailu, domníváme se, že může působit traumatizující účinek. I když lze o působení fotografie spekulovat, podle paradigmatické praxe bychom v takovém případě doporučovali řídit se spíše zásadou obezřetnosti – máme-li pochyby, zda je daný materiál citlivý vůči obětem nebo zda v něm není senzačnost silnější než lidský zájem, neměl by být zveřejněn, anebo by neměl být zveřejněn na dominantním místě. Lze tedy považovat za nevhodné, pokud média využívala obraz na titulních stranách, viz níže.

Titulní strany novin, 22. 12. 2023

Jak je patrné, na některých titulních stranách se tato fotografie objevila vedle fotografie střelce se zbraní, a to dokonce tak, že studující jsou jako by v hledáčku pušky – nejen že je tak porušena zásada, že by se tvář střelce neměla objevovat v souvislosti s oběťmi, ale navíc je sazbou evokována situace, kdy pachatel na oběti střílí (Blesk, Aha!, Lidové noviny). Z toho hlediska je samozřejmě rozdíl mezi tímto zobrazením a pouhým použitím fotografie studujících na římse, jako v případě Práva – i když i zde považujeme obrazový materiál za necitlivý, je takové řešení blíže paradigmatické praxi než v ostatních případech.

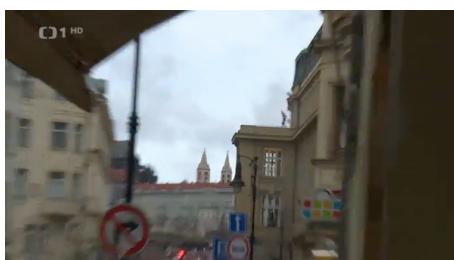
MF DNES na své titulní straně dne 22. 12. 2023 publikovala zvětšený výřez nekvalitní fotografie střelce se zbraní (vpravo) v černém rámečku; takové řešení je potřeba považovat za nevhodné nejen proto, že je necitlivé vůči obětem, ale především heroizuje střelce, který se stává hlavní – a vlastně jedinou – zprávou. Černý rámeček, jenž má titulní straně dodávat smuteční ráz, navíc neodkazuje k obětem, ale spíše k pachateli samotnému, jako by smutek měl být spojen s jeho osobou, a nikoliv s oběťmi jeho útoku.

V souladu s paradigmatickým příkladem naopak byla titulní strana Deníku N, který sice zveřejnil obraz studujících, ale nikoliv v situaci narušující lidskou důstojnost. Publikovaná fotografie ukazuje evakuaci, a i když přináší výrazně emocionální sdělení a svědectví o traumatu, nezobrazuje přímo situaci střelby. Navíc nedává do souvislosti oběti a pachatele, a ještě zdůrazňuje práci záchranných složek. Podobně působí i titulní strana Hospodářských novin – proto ve srovnání titulních stran jsou tato média blíže ideálnímu řešení než výše zmíněné negativní případy.

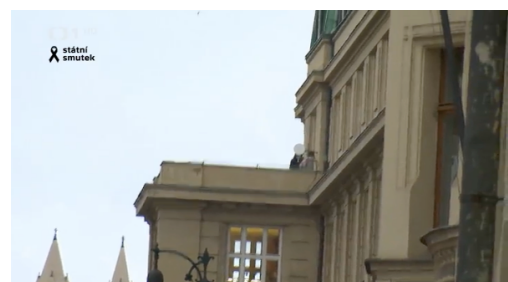

Titulní strany novin, 22. 12. 2023.

Vedle fotografie studujících skrývajících se na římsě měla média k dispozici i videomateriál; příběh o tom, jak se lidé snažili z fakulty dostat okny a skákali na balkon se stal jedním z výrazných prvků zpravodajství. Například Česká televize opakovaně (21. i 22. 12. 2023) v Událostech použila záběry, na nichž je patrné, jak se snaží člověk zachránit skokem na balkon; při druhém použití tohoto záběru v Událostech 22. 12. 2023 jím ilustrovala výpověď jedné z obětí, studentky filozofické fakulty. Ta sice zůstává neidentifikována (dobrá praxe chránící oběť), ale její slova jsou konfrontována s tímto explicitním materiálem. (Při rozhovoru se studujícími na FF UK ve studiu na ČT24 21. 12. 2023 večer po osmé hodině byly podobně použity záběry střelce na balkoně.) To posiluje potenciální traumatizující účinek. Video zobrazuje bezprostředně utrpení lidí, jejich zoufalou snahu uniknout střelci, a proto je považujeme v přímém rozporu se zásadami společensky zodpovědného pokrývání masových střelb. V ideálním případě se do vysílání neměly vůbec dostat, anebo pouze ve formě studujících na římsě, bez zobrazení skoku či dokonce použití materiálu v rámci výpovědi oběti. Takto se řešení zvolené Českou televizí výrazně vzdaluje paradigmatické praxi a dává přednost senzaci před lidským zájmem a respektem k obětem.

Česká televize, Události, 21. 12. 2023

Česká televize, Události, 21. 12. 2023 (vlevo nahoře); Události 22. 12. 2023 (vpravo nahoře, vlevo dole, vpravo dole)

Výše uvedené příklady nepředstavují kompletní výčet materiálů, který se v médiích objevil a který může působit traumatizujícím účinkem; zmiňme dále například používání videí, která poskytla policie a v nichž je vidět zásah v učebnách. V tomto případě je potřeba vzít v úvahu i případný veřejný zájem, který vyplývá ze skutečnosti, že by videa mohla poukázat buď na to, že se policie dopustila nějaké chyby, anebo naopak působit jako důkaz profesionálního zásahu. Ať tak či onak, mělo by se i s těmito videi zacházet obezřetně a platí pro ně zásady uvedené výše; určitě pouze skutečnost, že je poskytla policie, automaticky neopravňuje média je použít v plné šíři.

6. 3. 2 Hojení ran a pomoc

Významnou roli mohou hrát média především v hojení duševních ran individuálních i kolektivních, a to především tím, že poskytují možnost projevit zármutek a sdílet emoce. To je významná funkce médií při tragédiích, která spadá do oblasti hodnoty lidského zájmu a vzácně se zde pozitivně propojuje i s poutáním pozornosti publika. Pokud jsou dodrženy zásady souhlasu, plné informovanosti respondentů a respondentek a citlivého přístupu, nepovažujeme takové obsahy za senzační, i když nesou výrazné emoce a na publikum působí atraktivně. Za paradigmatické příklady můžeme považovat zveřejňování rozhovorů s příbuznými a příběhů obětí, zvláště ty, které ukazují statečnost, zkušenost se zármutkem a umožňují produktivní sdílení. V souladu s výše uvedenými zásadami jsou takové mediální obsahy tehdy, pokud novináři a novinářky nezneužívají důvěru, kterou k nim oběti a jejich příbuzní mají, zveřejňují pouze takové informace, které nejdou proti zájmům obětí, a s těmito lidmi kooperují – zde je potřeba zdůraznit odlišnou povahu novinářské práce než s osobami veřejného zájmu. Zatímco u lidí z politiky, byznysu či jiných mocenských pozic je ospravedlněné narušování jejich komfortu či dokonce soukromí do té míry, v níž to vyžaduje veřejný zájem, v případě obětí mají být novináři či novinářky ideálně naopak obezřetní a uvědomit si, že lidé, s nimiž komunikují, se nacházejí ve stresu, a proto nejsou schopni plně dohlédnout svého jednání a jsou zranitelní.

Nutno poznamenat, že v rámci naší rešerše jsme našli velké množství příkladů dobré praxe, a i když studie nemůže hodnotit jednání médií v celku, z dostupného materiálu se jeví, že k obětem se média chovala výrazně lépe a citlivěji než ve výše uvedených problematických oblastech. Například i když Blesk zveřejnil poměrně obsáhlé informace o identitě a osudech

obětí, z formy prezentace vyplývá, že se řídil souhlasem příbuzných. Povšimněme si i boxu s číslem krizové linky – tématu, jemuž se budeme věnovat později:

**TEROR
NA UNIVERZITĚ
KARLOVĚ**

Oběti vraha

Muzikoložka Lenka Hlávková (†49)
Cestu střelci zkrátila ve čtvrtém patře, zraněním bohužel podlehla. „S hlubokou lítostí oznamujeme, že nedělní zprávy se bohužel nepotvrdily. Na základě ověřené informace od rodiny a s jejím svolením oznamujeme, že naše kolegyně a feditelka Ústavu hudební vědy FF UK Lenka Hlávková včerejší útok nepřežila. Vydávujeme hlubokou soustrast všem pozostalým. Je to pro nás všechny nesmírně krutá zpráva. Zůstáváme ve vzájemné podpoře,“ uvedli na sociálních sítích zástupci ústavu. „Nikdy nezapomeneme. Jeden z nejlaskavějších lidí vůbec,“ připsala její studentka.

PRAHA – Nejhůř rádl v nejvyšším patře. Střelec vtrhl na seminář, kde se studenti učili znakový jazyk. Už nyní je jasné, že umíraly hlavně ženy a dívky. První potvrzenou obětí byla specialista na středověkou hudbu, doktorka Lenka Hlávková. **Text:** Kristýna Beránková **Foto:** Facebook

Studentka a korektorka Lucie Špindlerová
Další potvrzenou obětí je studentka Lucie Špindlerová. S hlubokou lítostí, na základě ověřené informace od rodiny a s jejím svolením oznamujeme, že naše kolegyně, korektorka, studentka 1. ročníku češtiny v komunikaci neslyšících a především kamarádka Lucie Špindlerová včerejší útok na filozofické fakultě nepřežila,“ napsali kolegové z Lidových novin.

Profesor Jan Blask
Zraněním v nemocnici podlehl předkatedat z finštiny a specialista na severskou literaturu. Smrt populárního přednášejícího šokovala i akademickou obec ve Finsku.

Zůstávají v nemocnicích
Většina z 25 zraněných (10 velmi vážně, osm středně a sedm lehe) nadále zůstává v nemocnicích, sedm pacientů už lékaři propustili do domácího ošetření. Jeden přes péči lékařů zemřel.

Studentka Magdalena
O život přišla členka spolku evangeliků v Roztokách. „Pane Bože, prosíme Tě za Majdu a její rodinu, provázěj je v jejich bolesti,“ napsali modlitbu.

Studentka Klára Holcová (†20)
O jejím úmrtí informoval atletický svaz i oddíl, za který úspěšně závodila. „Klára, několikanásobná medailistka z mistrovství republiky, studovala architekturu a bohemistiku. Zůstane zapomenuta nejen v historii české atletiky, ale především v našich srdcích.“

Uctívají památku mrtvých
PRAHA (ryc) – Černé prapory a konvoj pohřebních vozů. Kriminálníisté v budově fakulty pracovali celou noc, sbírali důkazy, identifikovali mrtvé. První pohřební vozy dorazily na Palachovo náměstí večera před šestou ranní, poslední odjely po deváté dopoledne. Muži zákona ukončili šetření okolo druhé odpoledne. Pro studenty se ale budova neotevřela. Dovnít šli technici, aby zjistili, jakou je postkožnat. Zoufalí studenti a z-

Další známá jména
Rodiny těchto obětí nedaly souhlas se zveřejněním podrobnějších informací.

Studentka Agáta
I další z obětí působila v médiích. Pracovala pro lokální zpravodajský server. „Šlo o nesmírně talentovanou, pečlivou, nadšenou a pracovitou dívku, která si této náročnou práci okamžitě osvojila, a bylo vidět, že jí přirostla k srdci. A stejně tak rychle přirostla k srdci ona nám,“ napsali její kolegové.

Uctívají památku mrtvých
městnanci totiž používali nábytek a vybavení, aby se před střelcem zabarikádovávali. Policie pak při zásahu zase vyrazila dveře a rozbijela okna. Chodníky v okolí fakulty byly stále uzavřené, nejbližší pietní místo tak vzniklo naproti u budovy Ruckelína. Zejména studenti čekají dlouhé minuty, aby mohli zapálit spolužákům svíčky. Během dne se jich tam rozzářily stovky. Další pietní místo se nachází před historickým sídlem Univerzity Karlovy.

Jakub Čech (30), student FHS a FF UK
„Některí moji přátelé byli zraněni, ale všichni, které znám, jsou našťástí živi.“

Milan Busch (23), student PSV UK
„Když jsem přicházel ke škole, zastavila mě policistka a řekla, že se na fakultě střílelo. Byl to pro mě obrovský šok, protože škola je místo, kde bychom se všichni měli cítit bezpečně.“

Studentka Eliška

Miliony na pomoc obětem
Na pomoc zasazeným čtrnácti tragédií přispívají lidé miliony. Na účtu Nadačního fondu UK (www.nf.cuni.cz) se ke včerejší 22. hodině sešlo 26 990 090 Kč, peníze budou využity na adresnou pomoc zasazeným v koordinaci s vedením fakulty. Další stránka je na portálu Znesnáze21, kde se ke stejnému času vybraly 4 002 260 Kč.

Zasáhli i tři lidi na ulici a prostřelili dvě auta
Těsně před tím, než se na ohozu filozofické fakulty zřejmě brokovnicí zastřelil David K., pálii do prostoru náměstí Jana Palacha a směrem na Mánesův most. Zranili při tom tři náhodné chodce. Prostřelili také jeden civilní vůz a jedno policejní auto.

KRIZOVÁ LINKA 974 823 158
(policej prosí, ať veřejnost s dotazy nevyužívá linku 158)

Student: Báli jsme se, že na nás střelec nastražil léčku

Tomáš Kotrouš se o střelci dozvěděl stejně jako spolužák Tomáš Herčík. Seděli spolu ve třídě, sledovali prezentaci, když dalšími studenty těsně před třetí hodinou odpolnední přišla zpráva, že ve čtvrtém patře je střelec.

Herčík tam hned vyběhl, aby se pokusil ve čtvrtém patře co nejvíce varovat. Kotrouš běžel za ním, ve třetím patře na něj volal, aby neblížil a vrátil se zpátky. Herčík byl však příliš daleko a neregavol. „V tu chvíli jsem uslyšel střelbu z pistole,“ popisuje Kotrouš.

Ze schodů viděl, že do budovy vstupují policie. Kromě něj na schodech stála spousta dalších lidí. „Bál jsem se, aby střelec nepřišel a tak jsem viděl, že těmi všemi lidmi na schodech se musí prodat po-

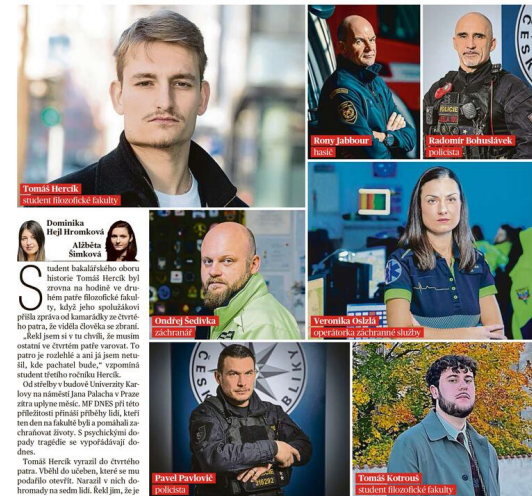
le zvířela nad strachem. Narazil na slečny, které odesly ze čtvrtého patra zhruba ve stejný moment, když útočník začal střílet. Vůbec nevěděly, co se děje. Vzal je s sebou a vrátil se do své učebny.

Šest minut po třetí hodině zavolal záchranou službu, dozvěděl se, že už jsou na cestě. Pak už se s dalšími dvaceti lidmi zabarikádovl, zhasl světla a byl potichu. Třikrát ani neregavol na výzvu policie, že mají vyjít ven. Báli se, jestli to není léčka. Zvenku slyšeli střelbu a na mobil dostávali různé zprávy od spolužáků. Kotrouš za dveřmi poslouchal, co se děje na chodbě. Zaskočil, že jeden střelec je zlikvidován, ale může jich být více. Nakonec jejich skupina byla jedna z posledních, kdo vycházel ven. Na chodbě je nečekal hezký pohled, na kálužce krve nejspíš nikdy nezapomene.

Od té doby se snaží nečit o střelbě a dobré zprávy a věnovat se hlavně svým koníčkům. To je pro něj nejlepší terapie. Stejně jako Herčík neví, jaké byly faktory posunutí si zkusky do jiného semestru.

„Ano, bál jsem se“

21. prosince zachraňovali životy při útoku šíleného střelce na filozofické fakultě. Sami se musí vyrovnávat se strašnými vzpomínkami, které si z tragédie odnesli

Herčík by dnes jednal stejně. Měl obrovské štěstí, že na vrahu nenarazil. Ze čtvrtého patra se oběhl do třetího, kde se opět snažil varovat co nejdříve. Tam se setkal s více lidmi, kteří ještě nestáli, co se děje. Pak se vrátil do druhého patra a tam se v obětech zabarikádovl. Po třech minutách se dověděl, že vrát už není.

Ne chodit spát, jak je učené, že si nedávno udržel kurz první pomoci. Několika studenty pomohl kapesníkem a hadříkem zastavit krvácení a nahánil jim, že se má už mluvit ošetřit, pokud budou poskytovat psychologickou pomoc. Jeden semestr totiž studoval a získal má. On sám se po 21. prosinci vrhl do práce, aby měl zaměstnanou hlavu. Filozofická fakulta studentům umožnila zůstat i v tomto semestru dítel dobrovolně – pokud by se na to nechteli, ke zkušence nemají. On nahánil myslu, že zločinník se chytí, když při doje spolužáků si je oddělí a přeměsí i prodávoucí stánek. Nejvíce se mu podařilo stánek s polibek, jedinou z obětí střelce byla jeho kamarádka.

Jako jediné se nechtě. Považuje za hezký vzhled, kdo ten den na filozofické fakultě byl, zabarikádovl se a policii usnadnil průchod budovou k vchodu. © Vše na str. 2 a 3

Operátorka na záchraně: Číslo třídy už nezapomenu

Ten den měla Veronika Oslzlá službu na zdravotnickém operacním středisku pražské záchrané služby a přijímala tísňová volání. Na první telefonát z filozofické fakulty už podle svých slov nikdy nezapomene. Volala postřelená studentka z učebny. „V první moment mi přišlo, že si snad někdo dělá srandu nebo je to cvičení, o kterém nám zapoměli říct, v pozadí na dispečinku jsem ale postřehla kolegyni, jak někomu říká, ať se zabarikádují, takže jsem rychle pochopila, že se to opravdu děje a není to zlý sen.“

Telefonát se zraněnou studentkou, která volala o pomoc, trval asi 23 minut. Mezitím dvakrát vyjela, aby vyzváněním upozornila střelce. „Byla to chvíle, kdy nebylo jisté, jestli tam střelec ještě je,“ vysvětluje. Zraněná ale sama znovu zavolala a s operátorkou pak

mluvila až do chvíle, než do místnosti přišla policie.

Ve třídě dívka nebyla sama, spolu s ní tam byli další zranění spolužáci. „První jsem jí říkala základní věci, jako zabarikádujte se, schovejte se. Když jsem zjistila, že je zraněná, tak jsem jí říkala, co má dělat, jak si pomoci, aby zastavila krvácení, protože měla střešné poranění stehna. Hrozně mě překvapilo, že v té šílené situaci byl obrovský klid v jejím hlase, že poslouchala, co říkám, i když samozřejmě naríkala,“ popisuje Oslzlá.

„Pláč nešel zastavit“ Zbytek minut se pro dívku snažila být hlavně oporou, aby v té situaci nebyla sama. „Byla to pro mě hrozná bezmoc, není nic horšího, než když vás do telefonu někdo prosí, že nechce zemřít a chce jít domů, a vy se snažíte vysvětlit, že všichni dělají vše pro to, abychom je z toho bláznovství dostali,“ svěruje se s tím, že byly chvíle, kdy při hovoru s dívkou sama plakala.

Po telefonátu věděla, že by nebylo dobré vrátit se zpět ke zvedání tísňových hovorů, a pomáhala s koordinací mezi nemocnicemi a záchranáři. Po smění měli možnost využít pomoc krizových interven-tů. Celé to na ni ale psychicky dopadlo až doma. „Pláč nešel zastavit ani věšeno, co se stalo, čeho jsme byli svědky. A pak sednete k televizi a posloucháte, co všechno bylo špatné,“ mrzí ji.

Dodneska si pamatuje číslo dveří třídy. To je vlastně jediné, co o zraněné studentce ví, na jméno se jí neptala. „Myslím, že to byla nějaká ochrana, že jsem se jí na něj nezeptala, protože už jsem v tom byla hodně emočně vtažená,“ vnímá zpětně operátorka.

Zásadní pro ni bylo, když se druhý den dověděla, že ze třídy, z níž byla volající, nikdo nezemřel. Do té doby na ni nemohla přestat myslet. „Bylo to pro mě psychicky nejnáročnější hovor,“ uzavírá Oslzlá, která u záchrané pracuje už deset let.

MF DNES 20. 1. 2024, s. 1–3.

Další uvedený příklad pochází z MF DNES 20. 1. 2024, která se v hlavních částech vydání (na stranách 1–3) věnovala nejen příběhu obětí (student), ale i záchranářů a záchranářek. I když se v textu článku na titulní straně („otvíraku“) objevuje stigmatizující jazyk („při útoku šíleného střelce“), celkově zpracování odpovídá paradigmatické praxi – přináší sdílení zkušeností a emocí, ukazuje hrdinství lidí, kteří pomáhali a zachraňovali, transformuje tragédii v příběh vyrovnání se, nápravy, smíření.

Podobně např. Deník N vydal několik článků a rozhovorů, které v podobném duchu přispívají k vyrovnání se s tragédií a přináší zkušenost obětí; zvláštním případem pak je příběh Lenky Šimůnkové, jejíž dcera zahynula při střelbě a matka se rozhodla, že převezme její boj za rozmanitost a rovnoprávnost.

21. ledna 2024 18:47 • Praha • Reportáž • Školství • Útok na Filozofické fakultě UK

**Reportáž: „Těšíme se, že tu bude obvyklý bzukot.“
Filozofická fakulta udělala další krok k uzdravení**

TOMÁŠ LINHART • Odebrat e-mailem

Rektorika Univerzity Karlovy Milena Králíková. Foto: Lenka Dvořáková

23. ledna 2024 21:35 • Rozhovory • Útok na Filozofické fakultě UK

„Je to pro nás těžší, protože jsme ho znali.“ Pedagožka se po měsíci vrací k okamžikům střelby

MARKÉTA BOUŠŇOVÁ • Odebrat e-mailem

Daniela Tinková. Foto: Ladislav Hradilek, Deník N

„Po měsíci jsem začala o některých věcech přemýšlet racionálněji, klást si víc otázek.“ Fiká docentka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Daniela Tinková, se kterou redakce poprvé mluvila několik hodin po útoku, který přečkala na chodbách fakulty a pak spolu se studenty zabarikádovaná v učebně. V rozhovoru popisuje, jak se ona i její studenti historie vyrovnávají s tragédií i s tím, že vraždili jejich

27. ledna 2024 8:51 • Reportáž • Útok na Filozofické fakultě UK

**„Nemám dceru v pokojíčku, ale pořád jsem máma.“ Blízci
zavražděné studentky chtějí
převzít její boj za rovná práva**

FLIP TITLBACH • Odebrat e-mailem

V Čelákovické se rozloučili s Eliškou Šimůnkovou, která přišla o život při masové střelbě na FF UK. Na snímku její maminka Lenka. Foto: Antonín Karásek

Obyvatelé středočeských Čelákovic se v pátek rozloučili s Eliškou Šimůnkovou, která přišla o život při masové střelbě na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Město nechalo na náměstí vyvěsit duhové balonky, místní na Elišku vzpomínali, objímali se, plakali

Web Deníku N, 21. 1., 23. 1. a 27. 1. 2024 (zleva).

Důležitou funkcí médií při masových střelbách je i to, že by novináři a novinářky měli poskytovat informace, kde lze získat pomoc, jak se v situaci útoku chovat, kontakty na linky bezpečí apod. Tyto informace lze mít připravené pro podobné případy a dokud nejsou zveřejněny zvláštní kontakty specifické pro tento případ, lze takto přispět ke snížení nejistoty v nejvyhrocenější době. Při samotném útoku se takové informace v médiích neobjevovaly, teprve až když stát a univerzita zřídili krizové linky a kontaktní body. Ve větší míře až druhý den po útoku (22. 12. 2023). Příkladem můžou být infografiky České televize nebo TV Nova:

Krizová telefonní linka 974 823 158
Služba krizové pomoci je dostupná nonstop
Česko zažilo nejtragičtější případ střelby ve své historii. 22. prosinec

Policie zřídila krizovou linku pro veřejnost 974 823 158
Dotazy mají lidé směřovat tam, nikde na síťovou linku
Kurzů měn: EUR 24,48 Kč; USD 22,30 Kč; GBP 26,22 Kč 06:28

státní správa
Krizové kontakty pro pozostalé a blízké

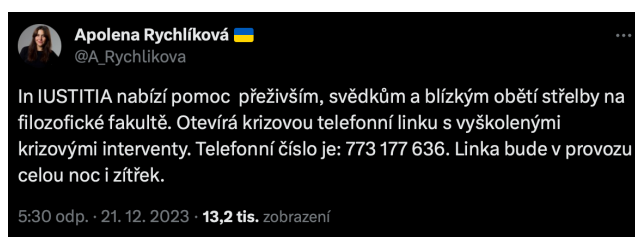
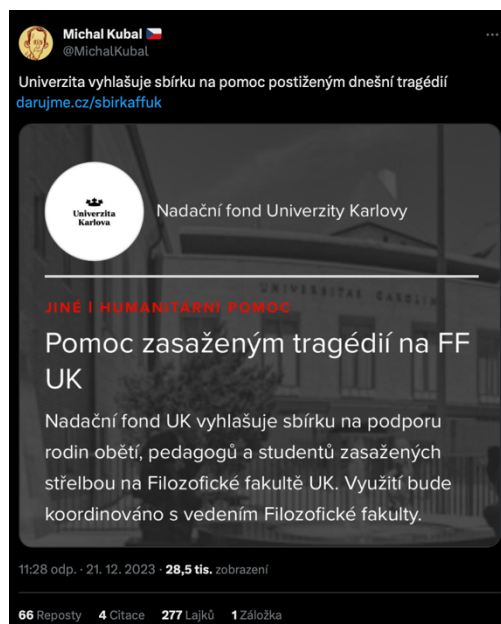
krizová linka SPIS	227 272 225
krizová linka Policie ČR	974 823 158
Linka pomoci obětem	116 006

státní správa
Krizové kontakty pro studenty a žáky

chatová podpora Univerzity Karlovy	
Linka bezpečí	116 111
Linka pro rodinu a školu	116 000

Nova, Snídaně s Novou (nahore) a Česká televize, Události (dole), 22. 12. 2023.

Paradigmatická praxe obsahuje rovněž rozhovory s experty a expertkami z oblasti psychologie, řešení krizových situací apod.; i v tomto případě jsme v rešerši našli velké množství příkladů, kdy média svoji roli naplnila. Velkou roli v tom hrají i sociální sítě, na které bychom rádi upozornili – protože roli novinářů a novinářek v této formě komunikace jsme se prozatím věnovali jen okrajově. Právě prostřednictvím svých vysoce sledovaných profilů však mohou lidé z médií šířit povědomí, že pomoc je dosažitelná, a přispívat tak ke zhojení psychických ran či předcházet dalším rizikovým jevům. Jde o pravděpodobně nejrychlejší komunikační kanál, a právě zde se kontaktní informace objevovaly nejdříve. Je to dokladem, že komunikace novinářů a novinářek na sociálních sítích může mít v situaci krize enormní význam (zde ze sítě X).

7 Doporučení pro společensky zodpovědné pokrývání masových střelb

Výše uvedené příklady nám umožní na základě předložené argumentace a materiálu z českých médií zpřesnit výchozí principy do souboru doporučení. Jak jsme již uvedli ve východiscích studie, jde o základ pro další diskuzi mezi lidmi z médií, za akademické sféry, ale i veřejnosti, který by ideálně měl být na samoregulačním principu rozpracován na obecné i redakční úrovni. Jsme si zároveň vědomi toho, že mnoho z těchto zásad čeští novináři a novinářky znají a intuitivně dodržují, ale artikulace doporučení umožňuje společnou rozpravu o jejich smyslu, hranicích a třeba i specifických podmínkách jejich uplatnění.

Nabízíme následující přehled doporučení namísto shrnutí výsledků studie, protože – jak jsme již vysvětlili – nejde o reprezentativní výzkum, jenž by poskytoval nějaké souborné hodnocení. Pokud však bude možné nalézt konsenzus, bude podle něj i možné v budoucnosti média hodnotit např. i na institucionální bázi. Výčet není a ani nemůže být úplný, ale shrnuje podstatné principy, kterým jsme se v této studii věnovali a které na základě teoretických východisek i kazuistik považujeme za odpovídající normativnímu ideálu *společenské zodpovědnosti*.

bezpečí

- nešířit neověřené a spekulativní informace
- zdržet se všech informací, které by mohl využít pachatel či jeho komplicové k útoku (především živý přenos, materiály ze sociálních sítí atd.)
- chránit bezpečí a zdraví své i lidí dotčených střelbou
- nenarušovat zásah IZS, nezveřejňovat informace, které by jej mohly ohrozit
- informovat o tom, co mají lidé dělat, kde hledat pomoc, o omezeních na místě
- snižovat nejistotu a strach ve společnosti, nepodporovat jej senzačním zpravodajstvím
- nepublikovat traumatizující materiály (zvláště si být vědom nebezpečí sekundární traumatizace veřejnosti)

osoba střelce

- neheroizovat a neglorifikovat
- uvádět osobní údaje či fotografie pachatele pouze v nezbytné míře vyžadované veřejným zájmem
- nezveřejňovat vizuální materiály ze střelby nebo obrazy, které by ukázaly pachatele jako bojovníka
- nezveřejňovat zbytečně podrobnosti o útoku, pouze jsou-li relevantní (snížit riziko nápodoby či inspirace)
- soustředit se na podmínky, příčiny a systémová selhání, nikoliv na střelcovu osobnost
- nezveřejňovat manifesty, prohlášení apod., pouze ty informace, jež jsou relevantní pro pochopení okolností
- nestigmatizovat lidi s duševním onemocněním, nepublikovat laické diagnózy
- nestigmatizovat komunitu, z níž útočník pochází

oběti

- respektovat oběti a jejich soukromí, emocionální a osobní potřeby
- preferovat příběhy obětí nad příběhem pachatele
- uplatňovat *lidský zájem*, tedy spolupracovat s nimi, obeznámit je s povahou mediální prezentace, s důsledky, které pro ně může mít
- "nelovit" oběti přímo na místě, respektovat jejich emocionální a osobní potřeby
- nezveřejňovat informace proti jejich vůli, být obezřetný i u toho, k čemu svolí
- nepublikovat materiály, které by mohly vést k retraumatizaci či sekundární traumatizaci
- informovat o pomoci, nabízet naději a perspektivu
- nestigmatizovat zasaženou komunitu

Studii vypracovali

Jan Motal působí jako docent na *Katedře mediálních studií a žurnalistiky FSS MUNI*, kde se odborně věnuje mediální etice a teorii dialogické komunikace. Podílí se rovněž na výuce mediální etiky na *Cyriometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci*. Je vedoucím týmu *Centra pro mediální etiku a dialog*, členem expertní rady *Nadačního fondu nezávislé žurnalistiky* a pracovní skupiny *Média iniciativy Síť k ochraně demokracie*. Spoluorganizuje každoroční odborně-profesní konferenci *Etika v dokumentárním filmu* v rámci MFDF Jihlava. Více jak dvacet let působil v řadě médií, např. v České televizi a Českém rozhlase. Podílel se na založení studentského Radia R na FSS MUNI a několik let jej vedl. Od roku 2024 je členem redakční rady *Deníku N*. Ve svém výzkumu se věnoval například dehumanizaci uprchlíků v českých médiích nebo reflexi zpravodajství veřejné služby na počátku pandemie COVID-19.

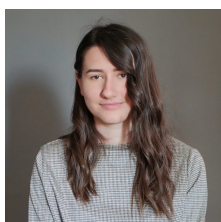
Kontakt: jmotal@mail.muni.cz

Lucie Čejková je doktorská studentka a výzkumnice v oblasti mediálních studií (Katedra mediálních studií a žurnalistiky, FSS MUNI; Národní institut SYRI). Zaměřuje se na výzkum recepce zpravodajských obsahů, konspiračního myšlení a důvěry v média. Spolupracovala také na výzkumných projektech o polarizaci na online sociálních sítích, dezinformacích a fact-checkingu. Dříve pracovala jako koeditorka v regionální redakci *České televize* a jako klimatická redaktorka a analytička v *Deníku Referendum*. Během působení v redakci *Deníku Referendum* absolvovala mentoringový program organizace *Transitions* pro Solutions Journalism, jehož výstupem byl i text nominovaný na Novinářskou cenu v kategorii Solutions Journalism. Analytický text o nastavení podpory obnovitelných zdrojů, který vytvořila spolu s Danielem Koteckým, byl v roce 2023 zařazen mezi finálové texty *Ceny za environmentální publicistiku Ekopublika*.

Vojtěch Dvořák v roce 2024 završuje doktorská studia na Katedře mediálních studií a žurnalistiky na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Ve svém výzkumu se zabývá mediální participací, možnostmi jejího využití v rámci advokacie či empowermentu vyloučených a obecně vlivem médií na život lidí bez domova. Rok 2023 strávil v rámci Fulbrightova stipendia na University of Denver a v minulosti působil jako vedoucí nízkoprahového kontaktního centra pro lidi bez domova v Brně nebo jako lektor Institutu expertních služeb ve *Společnosti Podané ruce*. V nedávném výzkumu se věnoval také roli mobilních telefonů a sociálních sítí u lidí bez přístřeší a jejich vlivem na sociální kapitál.

Veronika Verešová působí jako doktorandka na Katedře mediálních studií a žurnalistiky FSS MUNI a podílí se jako spoluorganizátorka a produkční na každoroční konferenci *Etika v dokumentárním filmu* v rámci Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů v Jihlavě. Ve své disertační práci se věnuje morálním dilematům slovenských filmových tvůrců a tvůrkyň ve vztahu k polarizujícím tématům. Jako stážistka působila v RTVS, nyní za podpory slovenského Audiovizuálního fondu připravuje dokumentární film na téma surogátního mateřství.

Jan Motal – Lucie Čejková – Vojtěch Dvořák – Veronika Verešová, *Zásady pro zpravodajství o masových střelbách: Studie mediálního pokrytí útoku na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy 21. 12. 2023*. Praha – Brno: Nadační fond nezávislé žurnalistiky – Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, 2024.

M U N I
F S S

)nf(
nz(
Nadační fond
nezávislé
žurnalistiky